

Tiltaksorientert overvåking av Mjøsa med tilløpselver 2021

Jan-Erik Thrane, prosjektleder NIVA

Prosjektmedarbeidere: Asle Økelsrud,
Joanna Kemp, Maia Røst Kile, Johnny
Håll, Eivind Ekholt Andersen, Espen
Lund

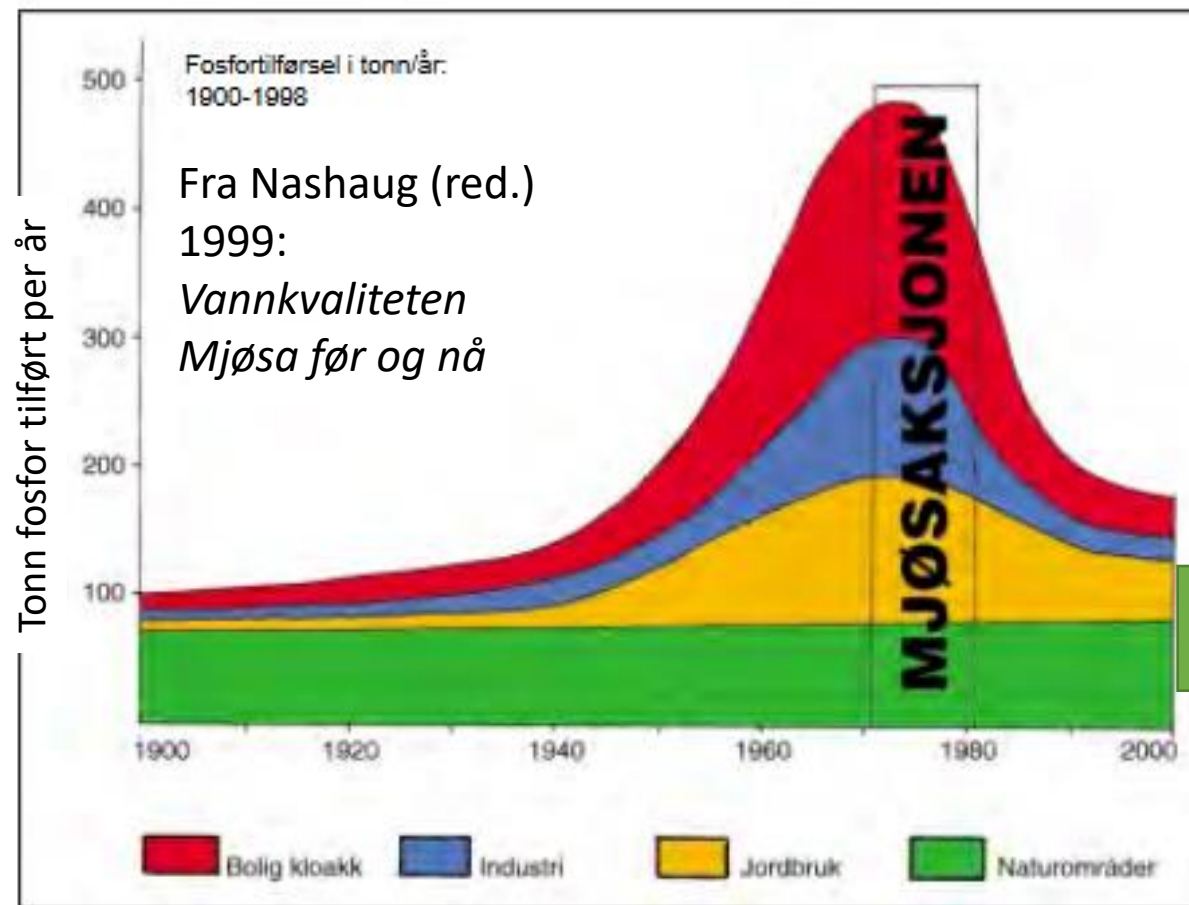
Overvåkingen

- Seks «hovedrunder» på fire stasjoner (med SNO)
- Seks «mellomrunder» på Skreia med ny NIVA-båt
- Analyser av vannkjemi og næringsalter
- Planteplankton og dyreplankton
- Temperatur, oksygen, pH m.m.
- Næringsalter i 7 elver
- Biologisk prøvetaking i fire elver pr. år
- Miljøgifter i to elver

Satellittfoto: NASA

Tiltak etter Mjøsaaksjonen har ytterligere redusert fosfortilførslene til Mjøsa. I dag beregnes de å ligge på ca. 180 tonn pr. år. Dette er 5 tonn over den målsetting som er satt for fosfortilførsel til innsjøen.

- **Hovedmål:** Følge med på miljøtilstanden i Mjøsa og elvene mht. eutrofiering og fortsette viktige lange tidsserier

Meteorologisk
institutt

Sommersesongen 2021: Rekordmange dager over 20 grader

2.9.2021 14:05:27 CEST | [Meteorologisk institutt](#)

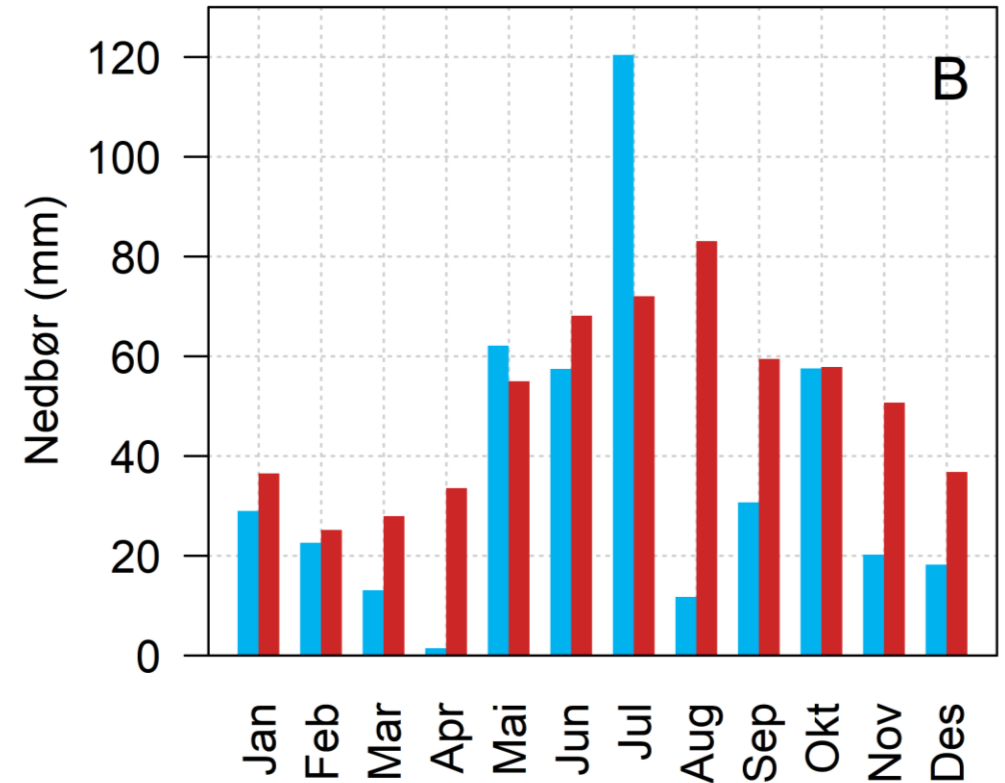
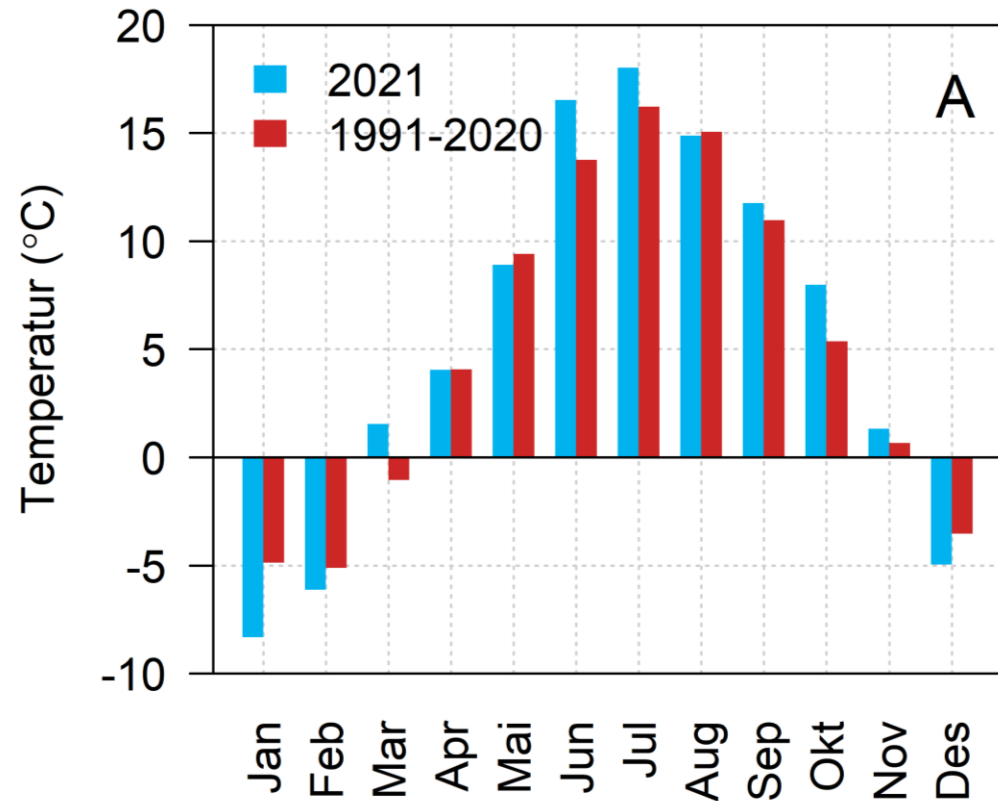
Del

Aldri før har vi målt flere dager med temperatur over 20 grader eller mer på én sommersesong. Notodden registrerte 88 slike såkalte sommerdager fra juni til august. På landsbasis ble sommeren 2021 den syvende varmeste siden måleserien startet i 1900.

Gjennomsnittstemperaturen for hele landet endte 1,1 °C over normalen.

Tørt og varmt i Mjøsoområdet i 2021

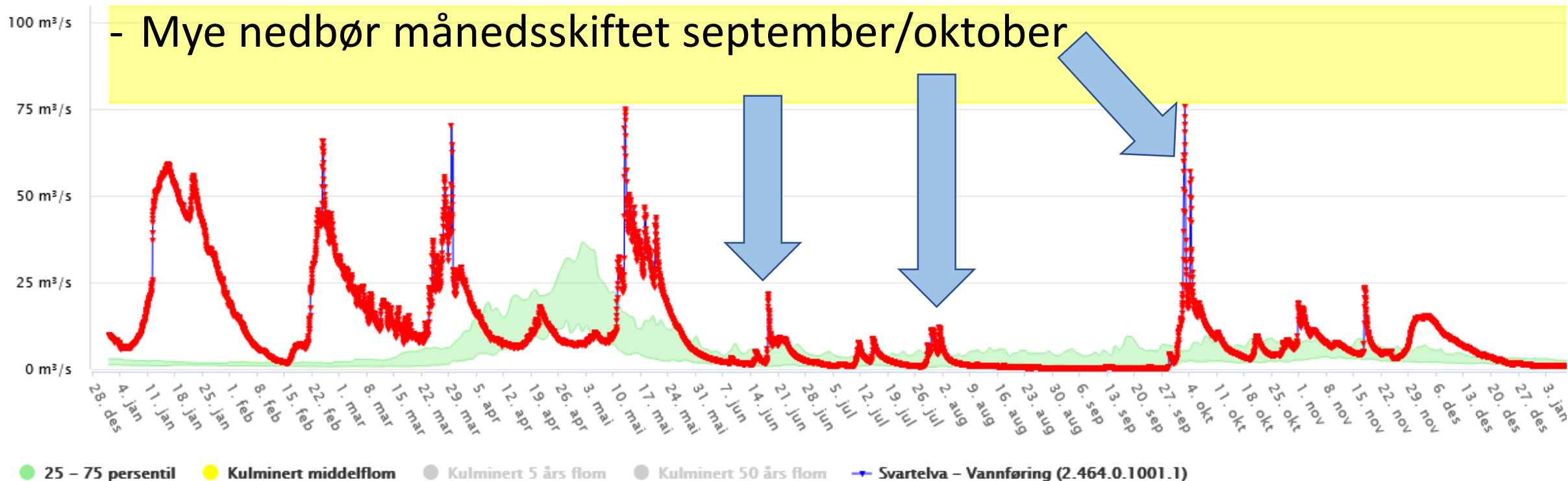

Værdata fra Kise

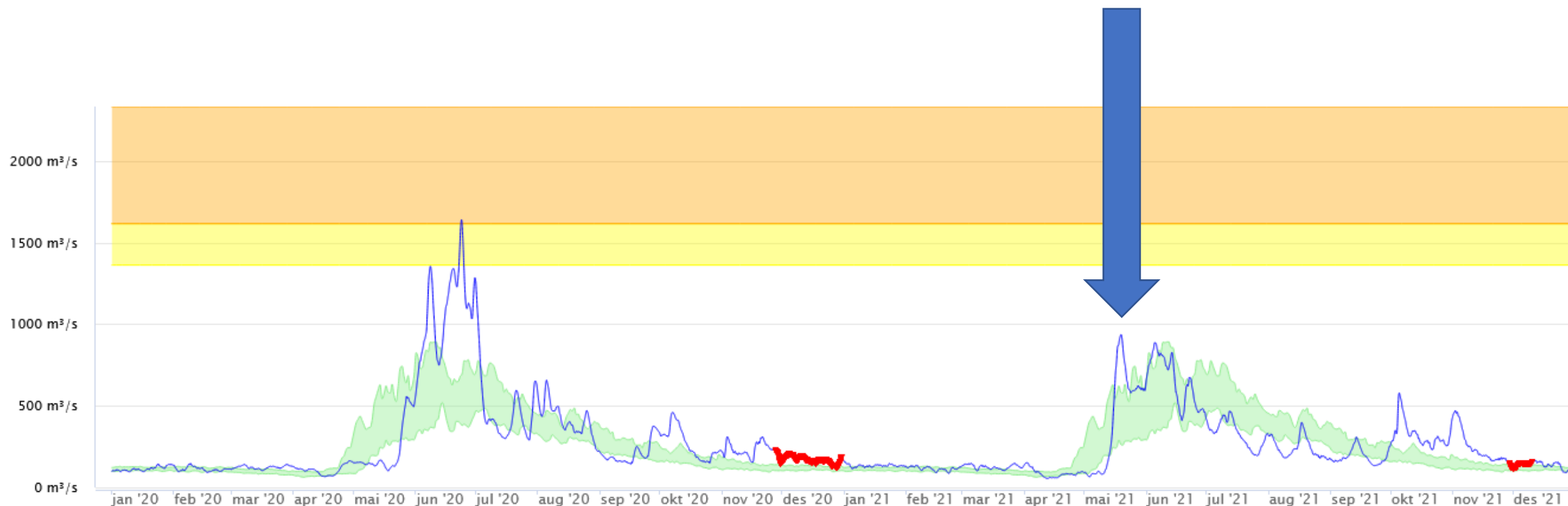

Tørr sommer og lav vannføring

- Enkelte topper i ifm. styrtregn
- 18 juni, 10 juli, 30 juli (46 mm på ett døgn!)

Relativt lav vårflomflomtopp i Lågen

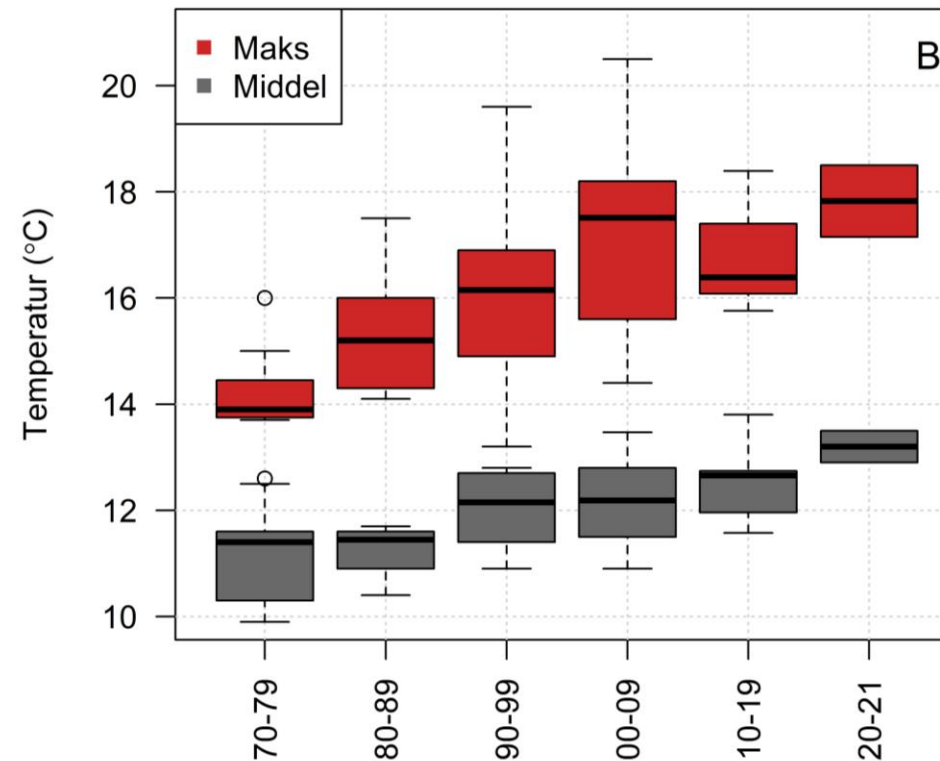
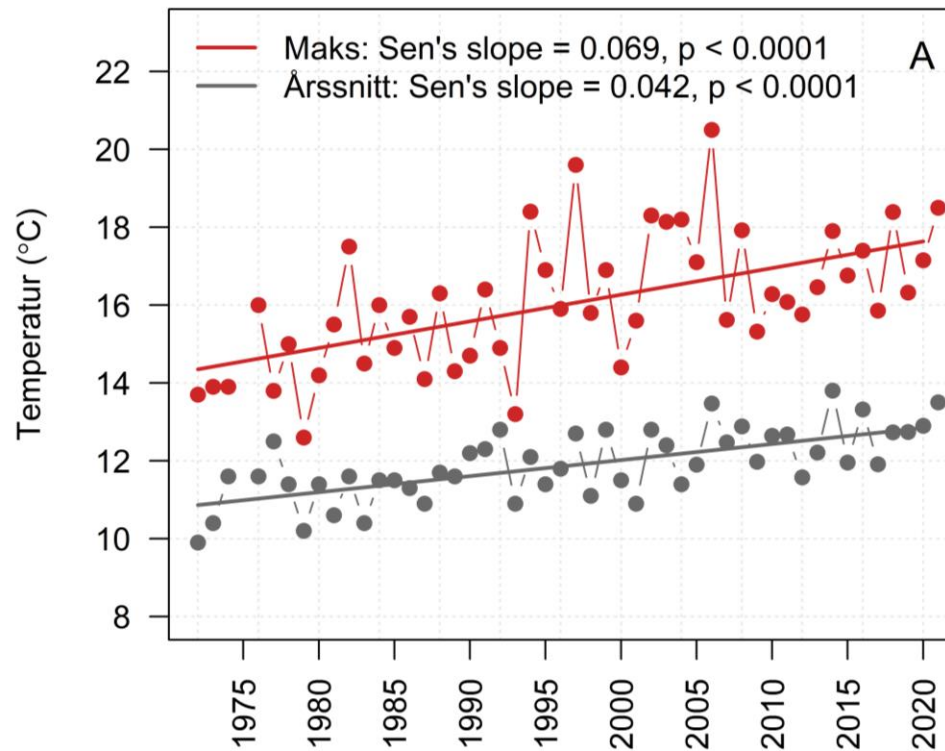
● 25 – 75 persentil   ● Kulminert middelflom   ● Kulminert 5 års flom   ● Kulminert 50 års flom   ● Losna – Vannføring (2.145.0.1001.1)

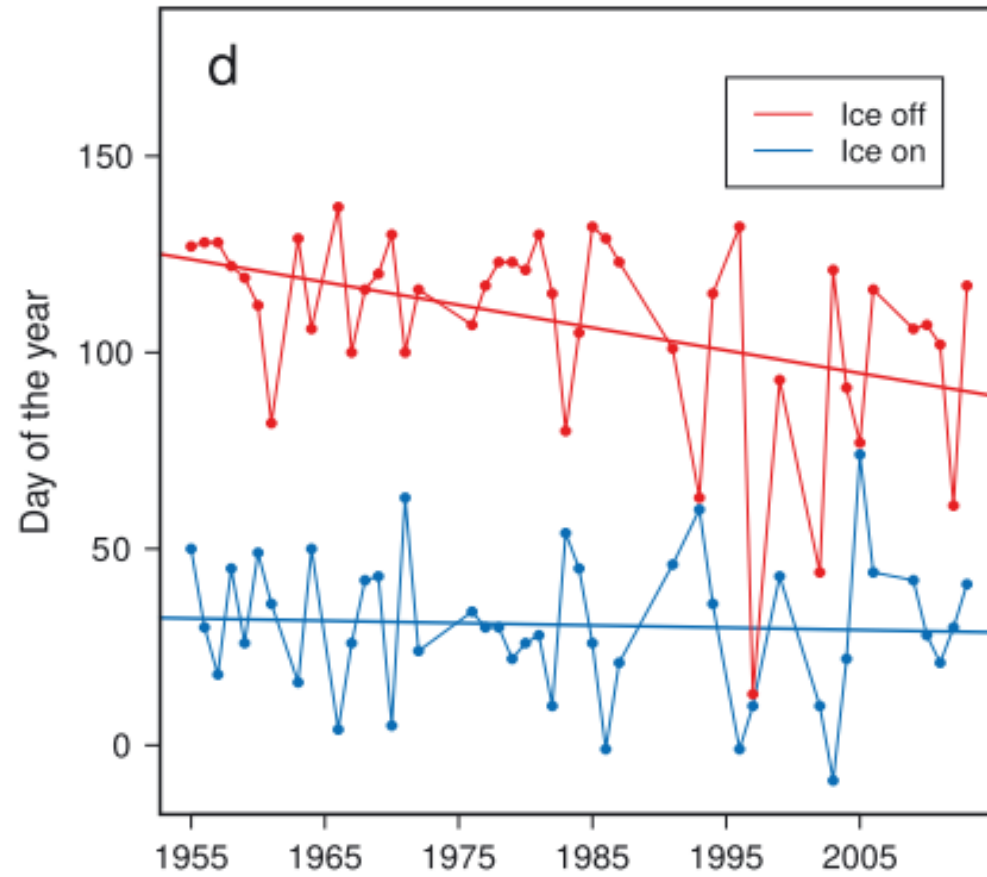
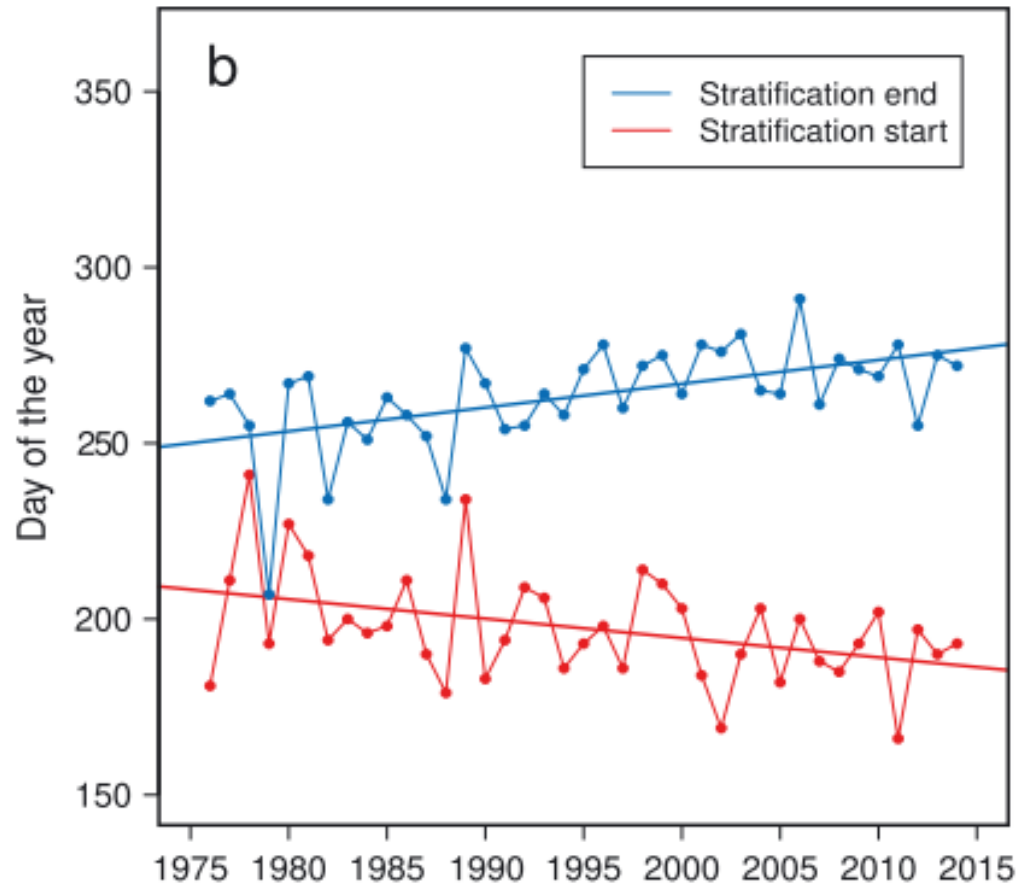

Varmt overflatevann i 2021

- Middelttemp fra 0-10 m (13,5 grader) nest varmeste siden 1972

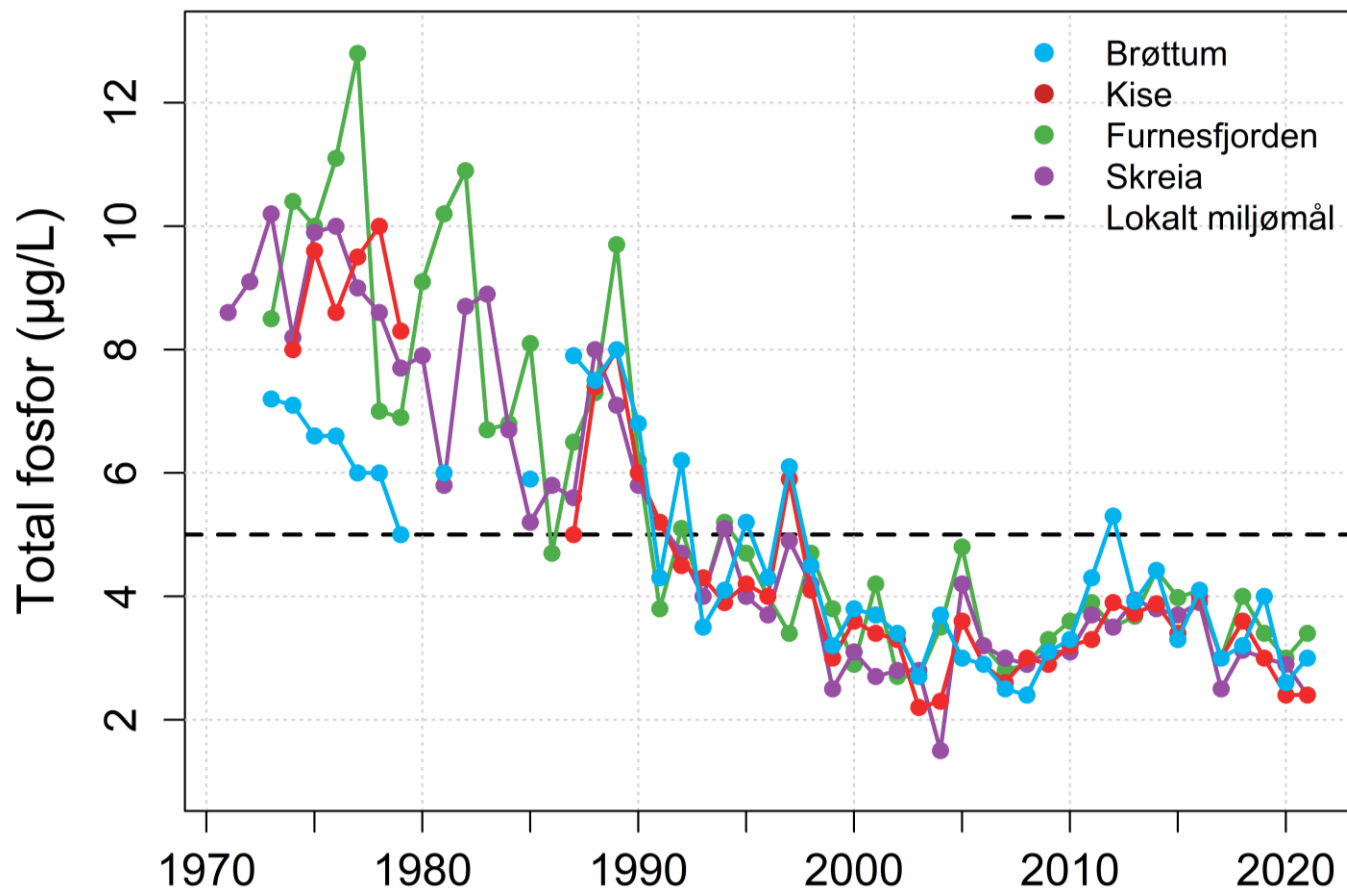

Mjøsa: Varmere, mindre is og mer sjiktet

Shifted dynamics of plankton communities in a restored lake: exploring the effects of climate change on phenology through four decades. Moe, Hobæk, Persson, Skjelbred og Løvik (2022): Artikkel i *Climate Research*

Lav konsentrasjon av av total-fosfor om våren

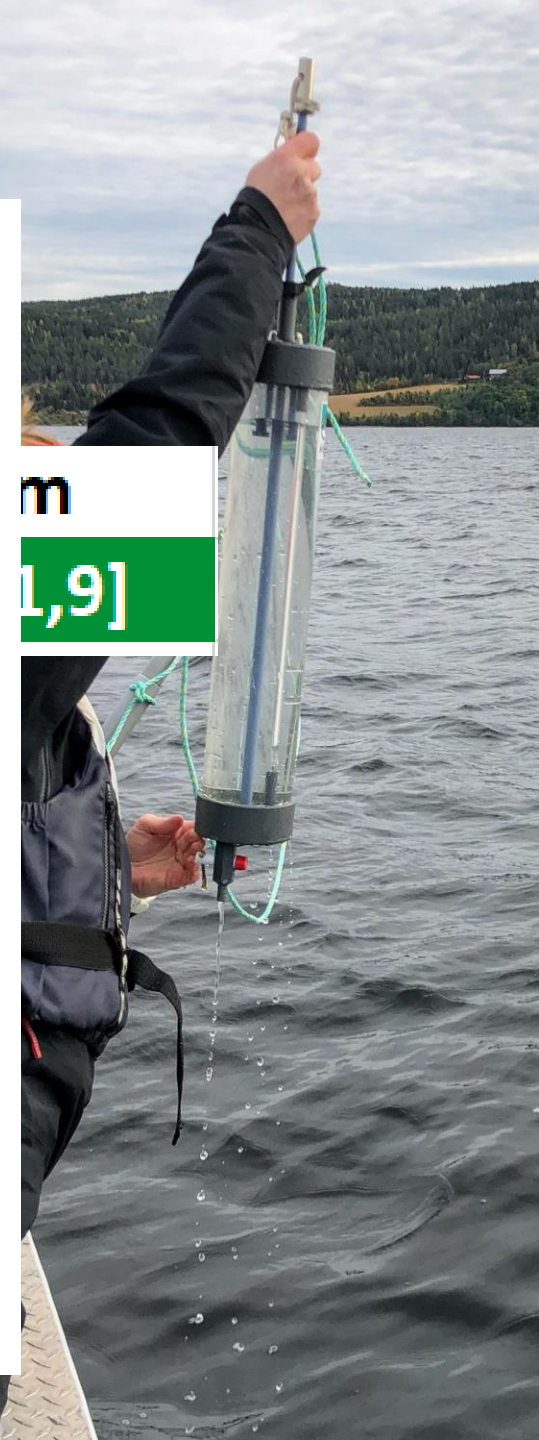
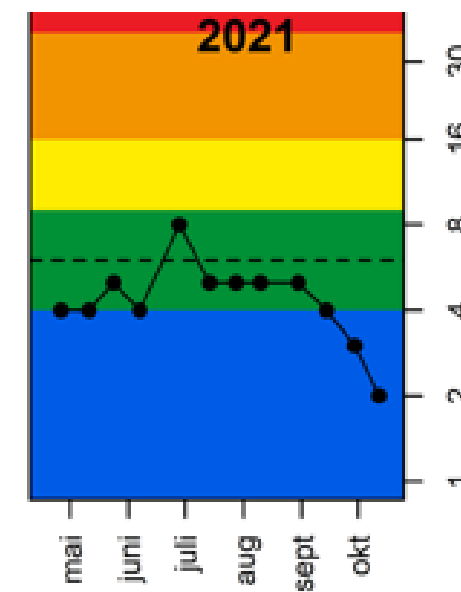
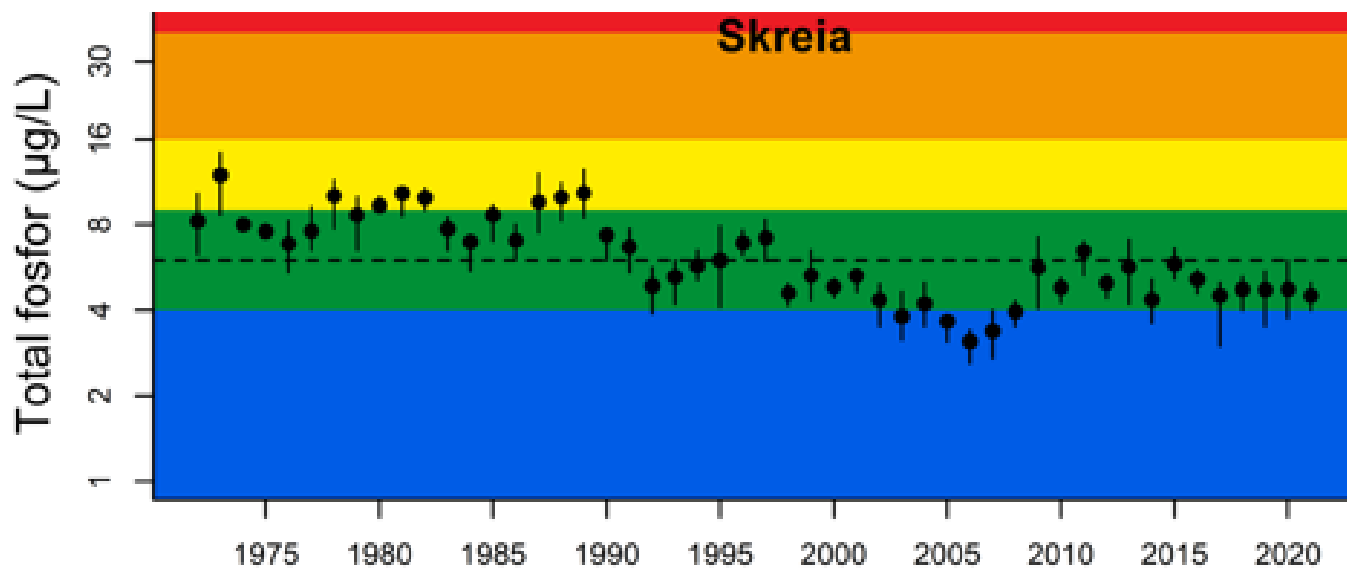
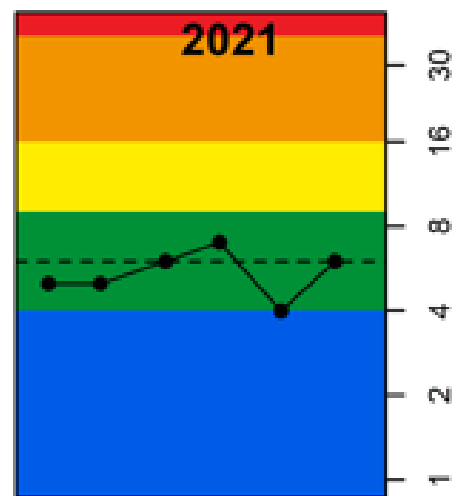
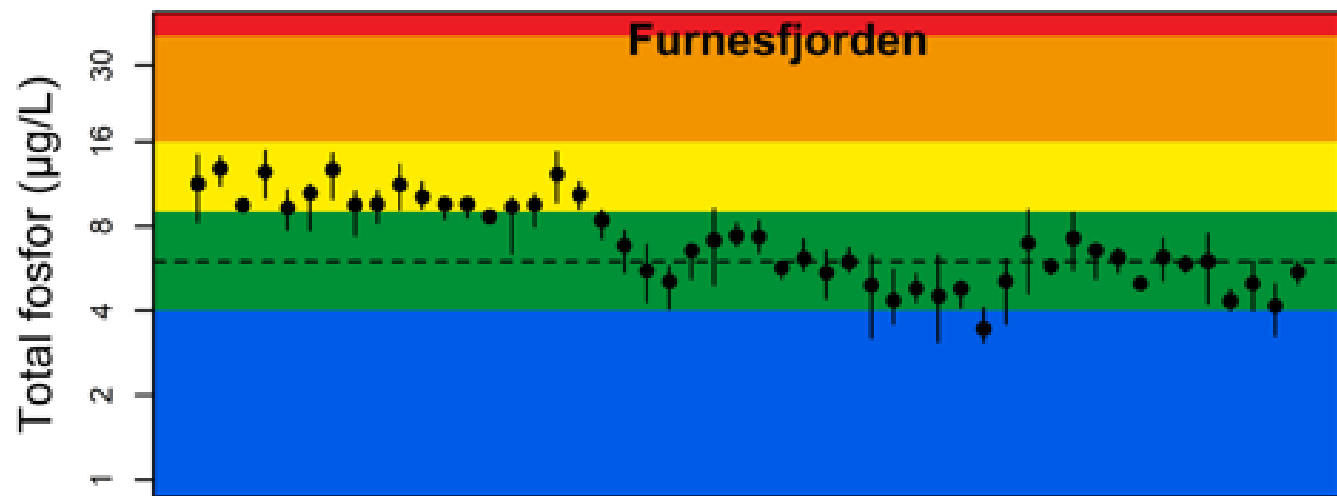
Lokalt miljømål:
< 5 µg/L senvinter

2021: Total-fosfor
< 3,5 µg/L ved
alle stasjoner

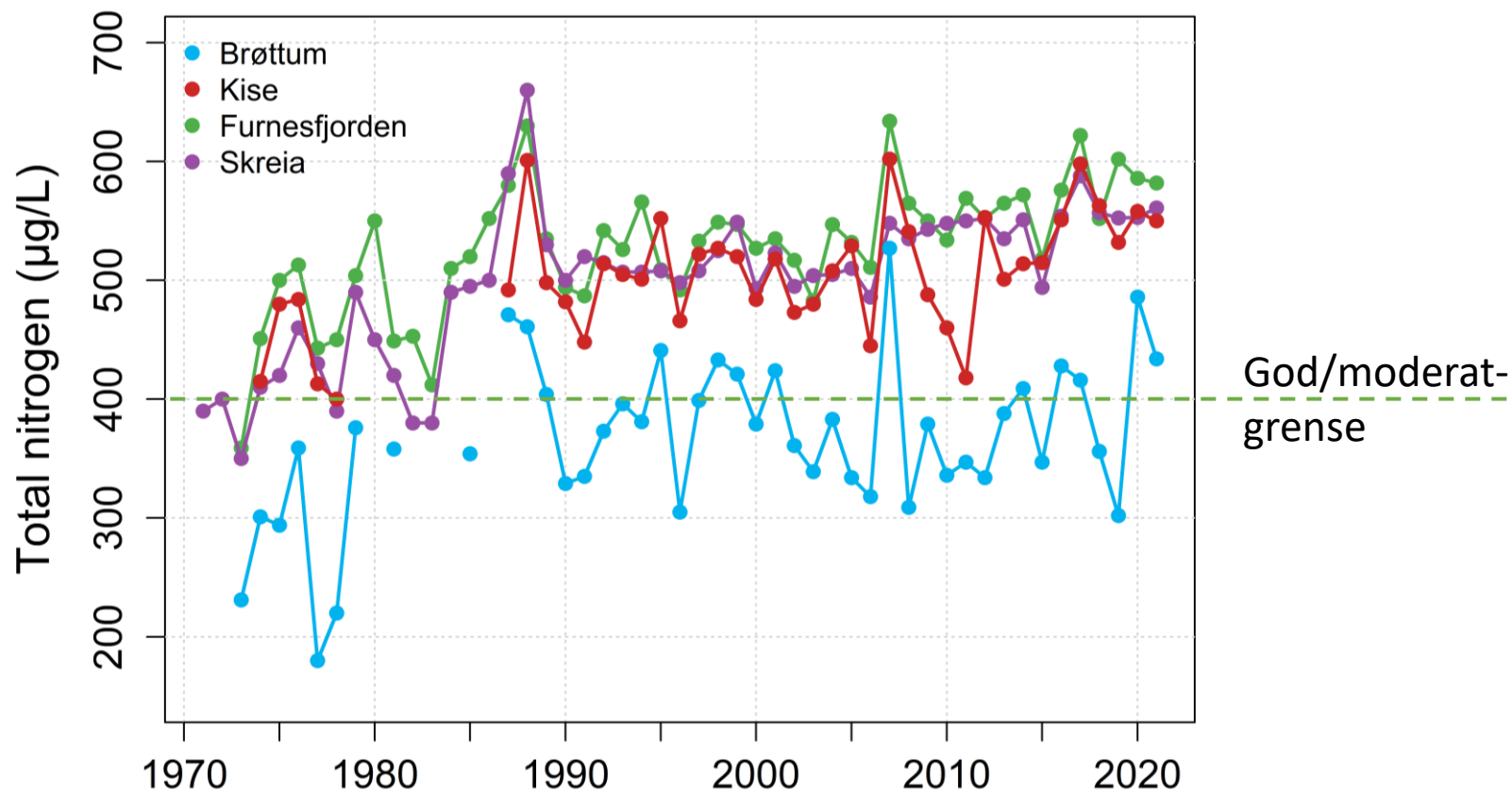
God tilstand for total-fosfor

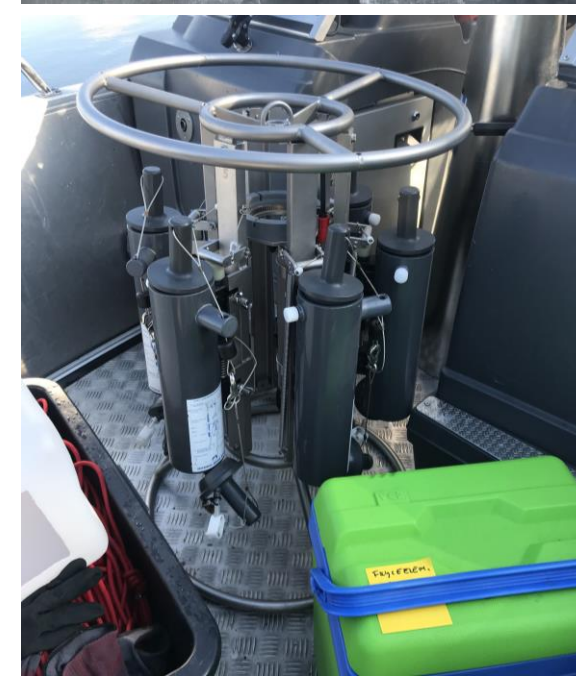
m
[,9]

*Grensa mellom god og moderat tilstand er på 9 $\mu\text{g/L}$

Vårkonsentrasjon av total-nitrogen

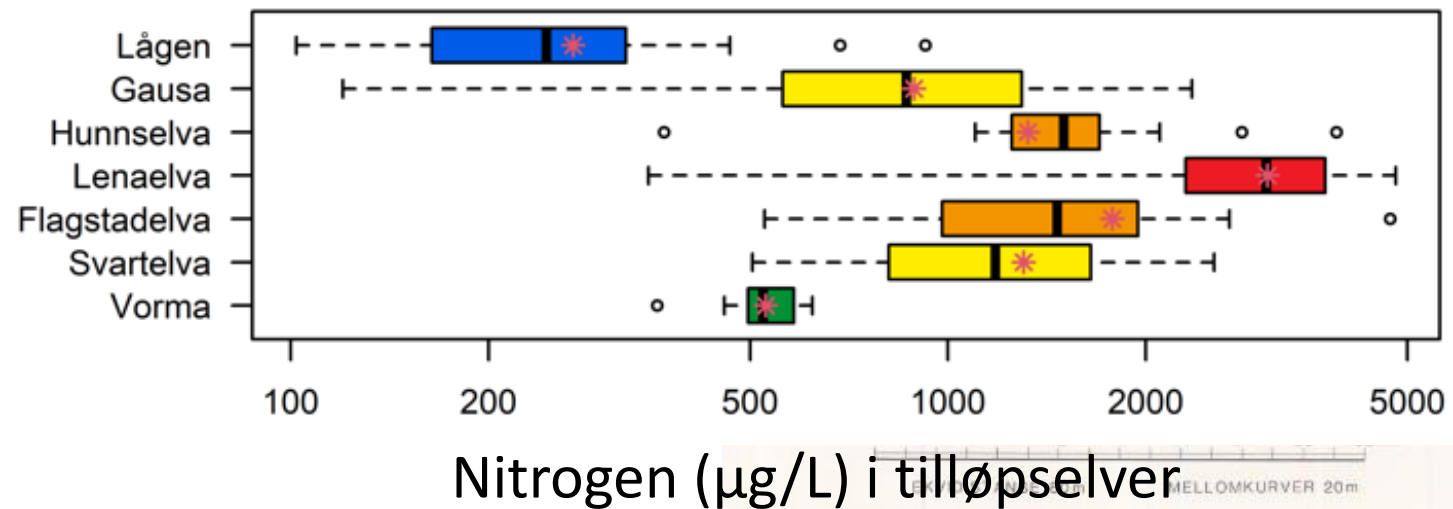

Signifikant økning (ca. 25 mg/L pr. tiår) gjennom hele perioden og fra 1990 på alle stasjoner utenom Brøttum

Total-nitrogen i vekstsesongen

- **God tilstand** ved Brøttum og Kise
- **Moderat** ved Skreia og Furnesfjorden
- Tydelig økning i N-konsentrasjon fra nord til sør pga. tilførsler «langs veien»

265 µg/L

490 µg/L

385 µg/L

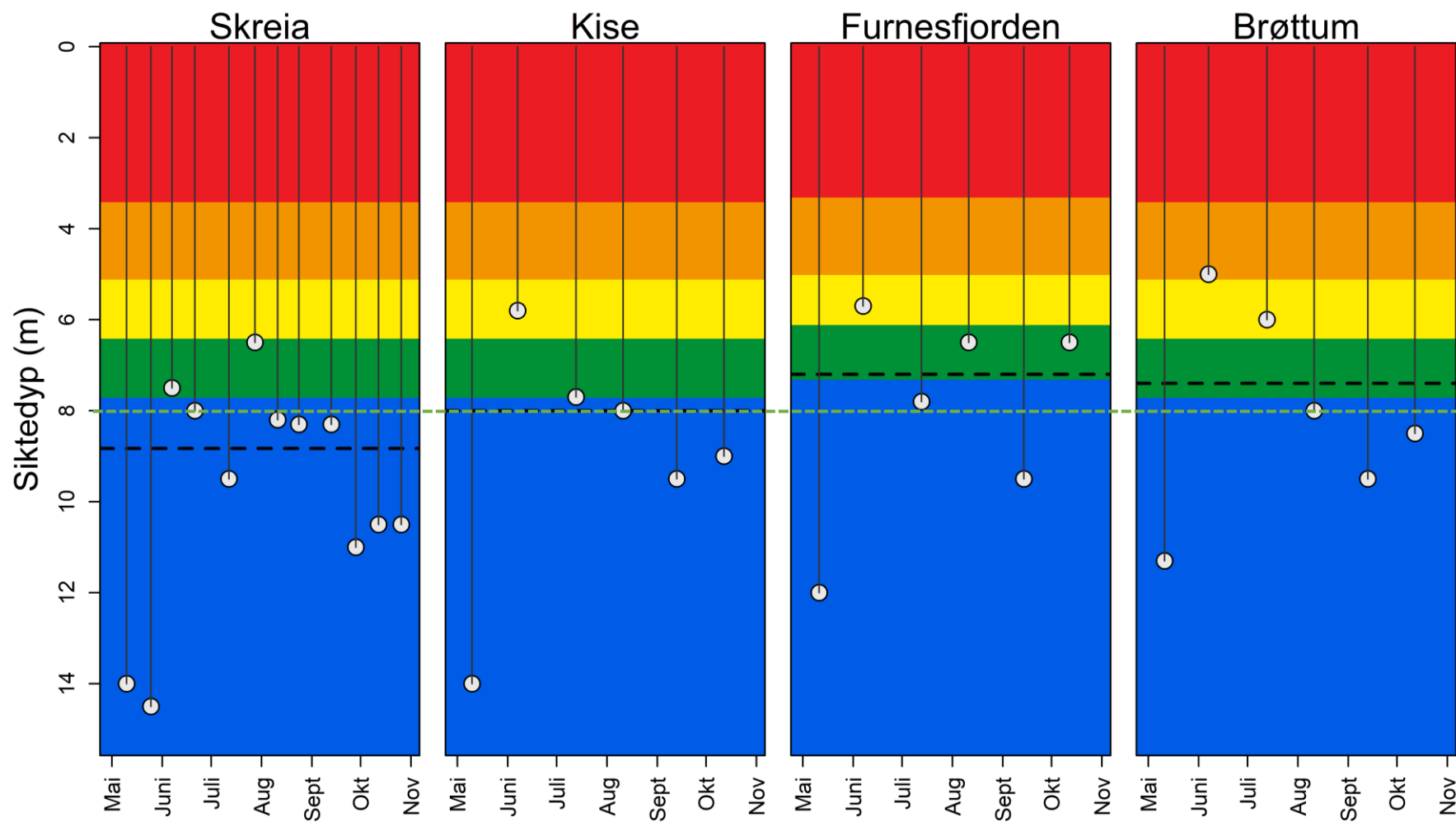
460 µg/L

540 µg/L

*Grensa mellom god og moderat tilstand er på 9 µg/L

Høyt siktedyp (klart vann) i 2021

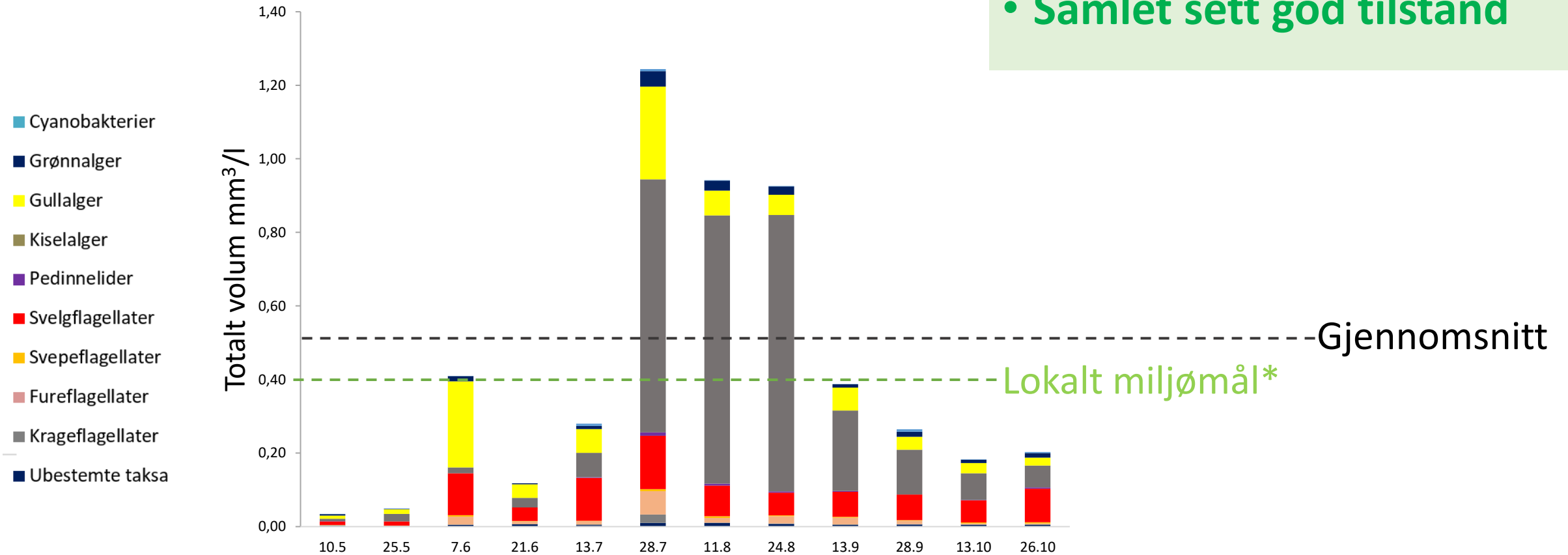

Miljømål:

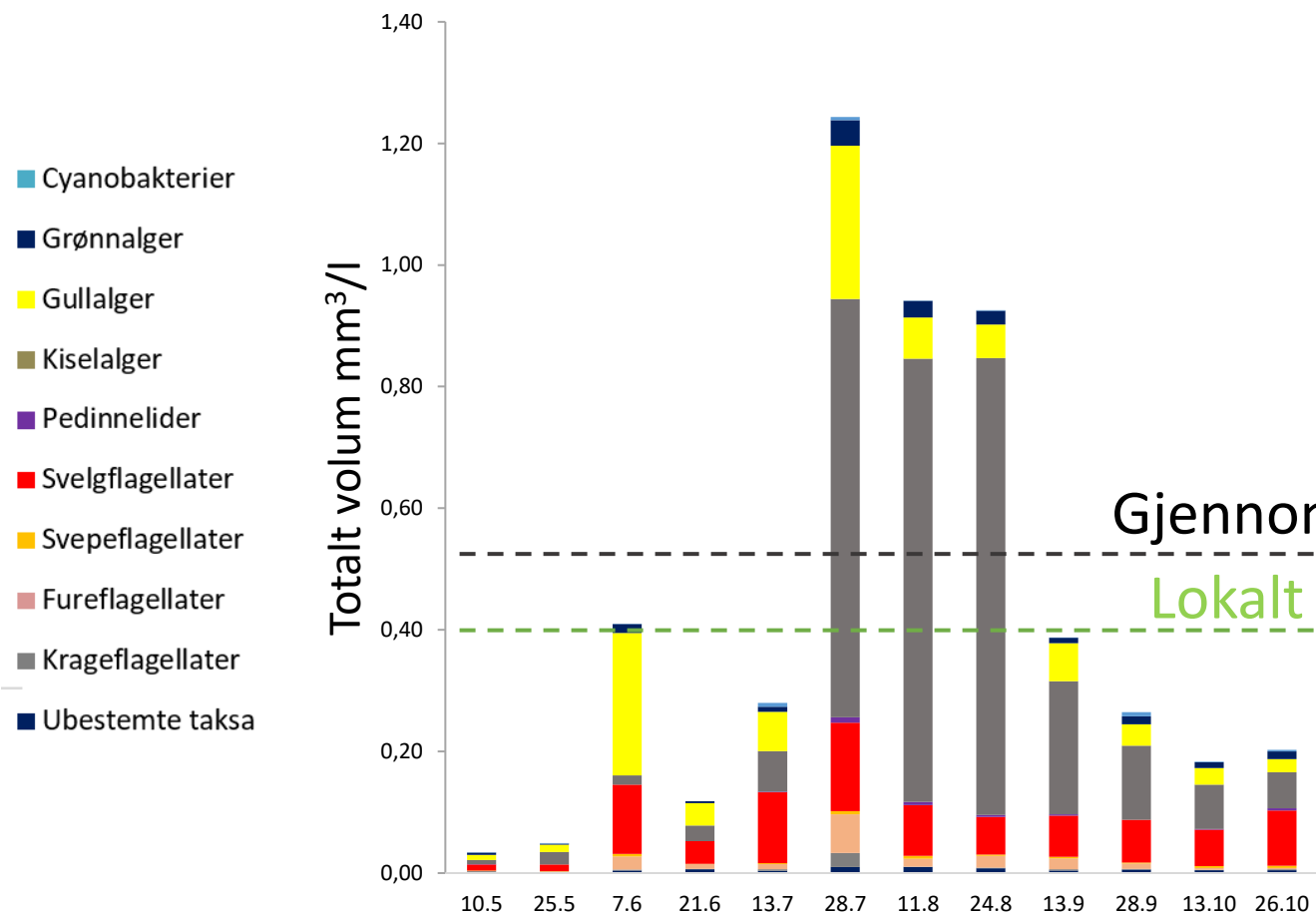
Siktedyp > 8 m i
Mjøsas hoved-
vannmasser

Planteplankton på hovedstasjonen Skreia

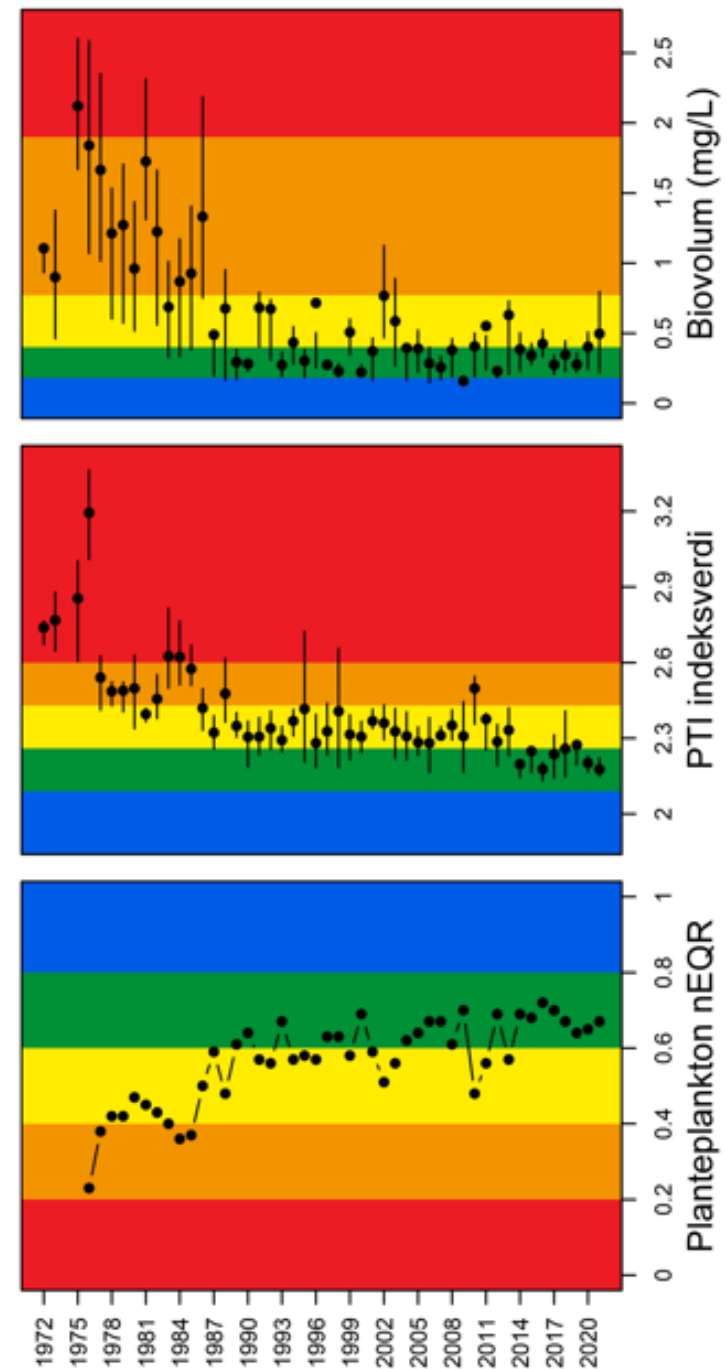
- Biovolum: **moderat**
- Klorofyll: **god (2 µg/L)**
- Artssammensetning: **god**
- **Samlet sett god tilstand**

Planteplankton på hovedstasjonen Skreia

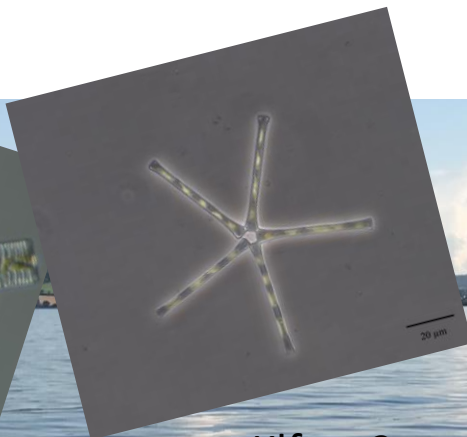
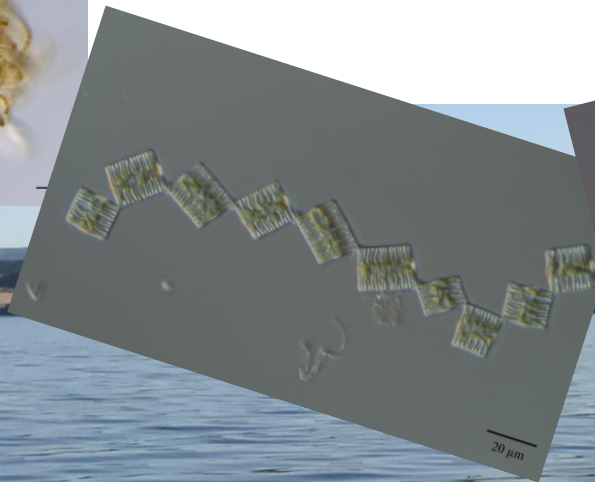
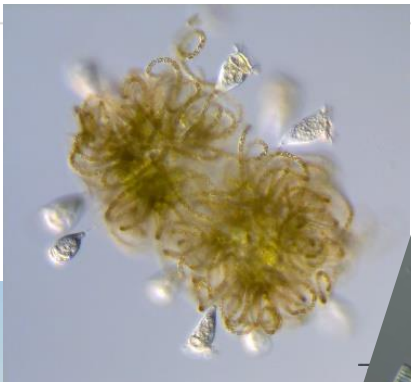
- Cyanobakterier
- Grønnalger
- Gullalger
- Kiselalger
- Pedinnelider
- Svelgflagellater
- Svepeflagellater
- Fureflagellater
- Krageflagellater
- Ubestemte taksa

God tilstand for planteplankton på alle stasjoner

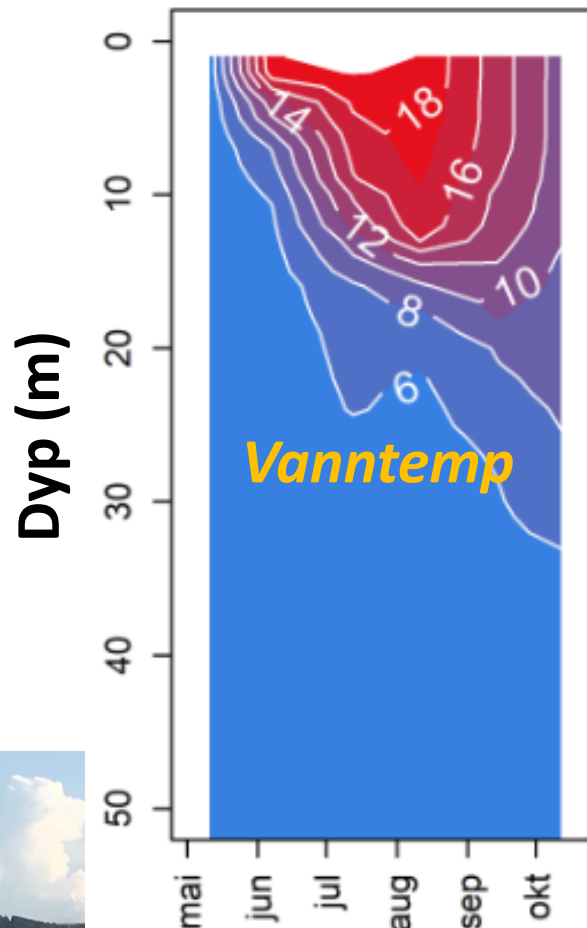
	Skreia	Furnesfjorden	Kise	Brøttum
Klorofyll	G (nEQR = 0,75)	G (nEQR = 0,73)	G (nEQR = 0,70)	G (nEQR = 0,79)
Algebiomasse	M (nEQR = 0,55)	M (nEQR = 0,59)	G (nEQR = 0,65)	G (nEQR = 0,72)
Artssammensetning (PTI)	G (nEQR = 0,70)	G (nEQR = 0,67)	G (nEQR = 0,71)	G (nEQR = 0,75)
Cyanobakterier ("cyanomax")	SG (nEQR = 0,99)	SG (nEQR = 0,99)	SG (nEQR = 1)	SG (nEQR = 0,99)
Samlet	G (nEQR = 0,67)	G (nEQR = 0,67)	G (nEQR = 0,69)	G (nEQR = 0,75)

Klfa < 2 µg/L på Skreia og Brøttum; 2,2 µg/L på Kise og Furnesfjorden

Oppblomstring av cyanobakterier i juli

- Samme art som tidligere (*D. lemmermannii*)
- Ikke observert prøvene fra overvåkingen
- I hovedsak langs land
- **Varmt og stabilt vær**
- Ingen funn av toksiner i prøvene

Flere kommuner langs Mjøsa stenger badeplassene sine i frykt for giftige alger.

STENGT: Blågrønt vann har ført til at Mjøsparken i Brumunddal og en rekke andre badesteder langs Mjøsa er stengt for bading.

FOTO: HELENA HEIMER ROGNSTAD / NRK

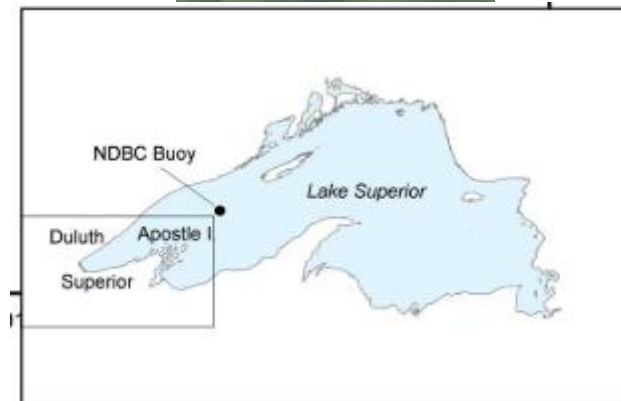
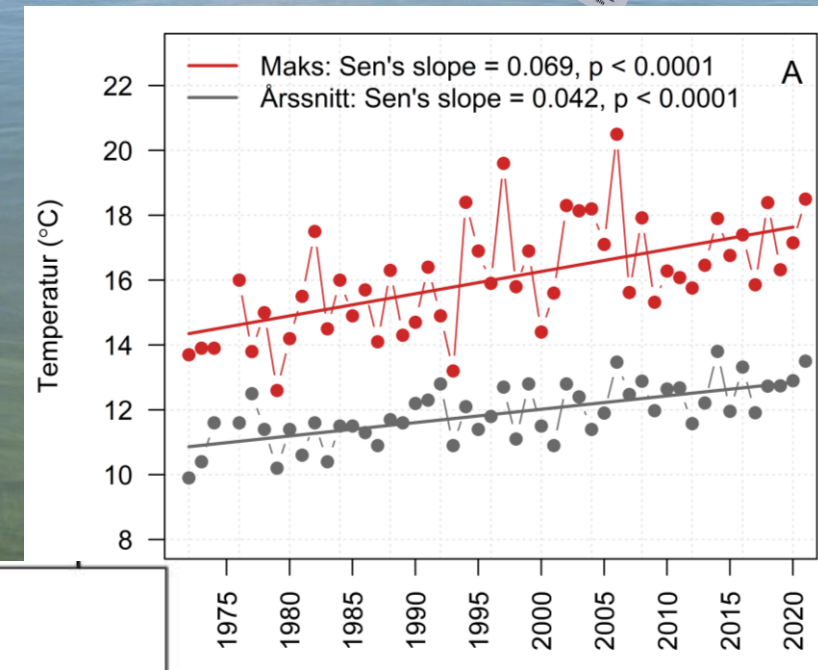
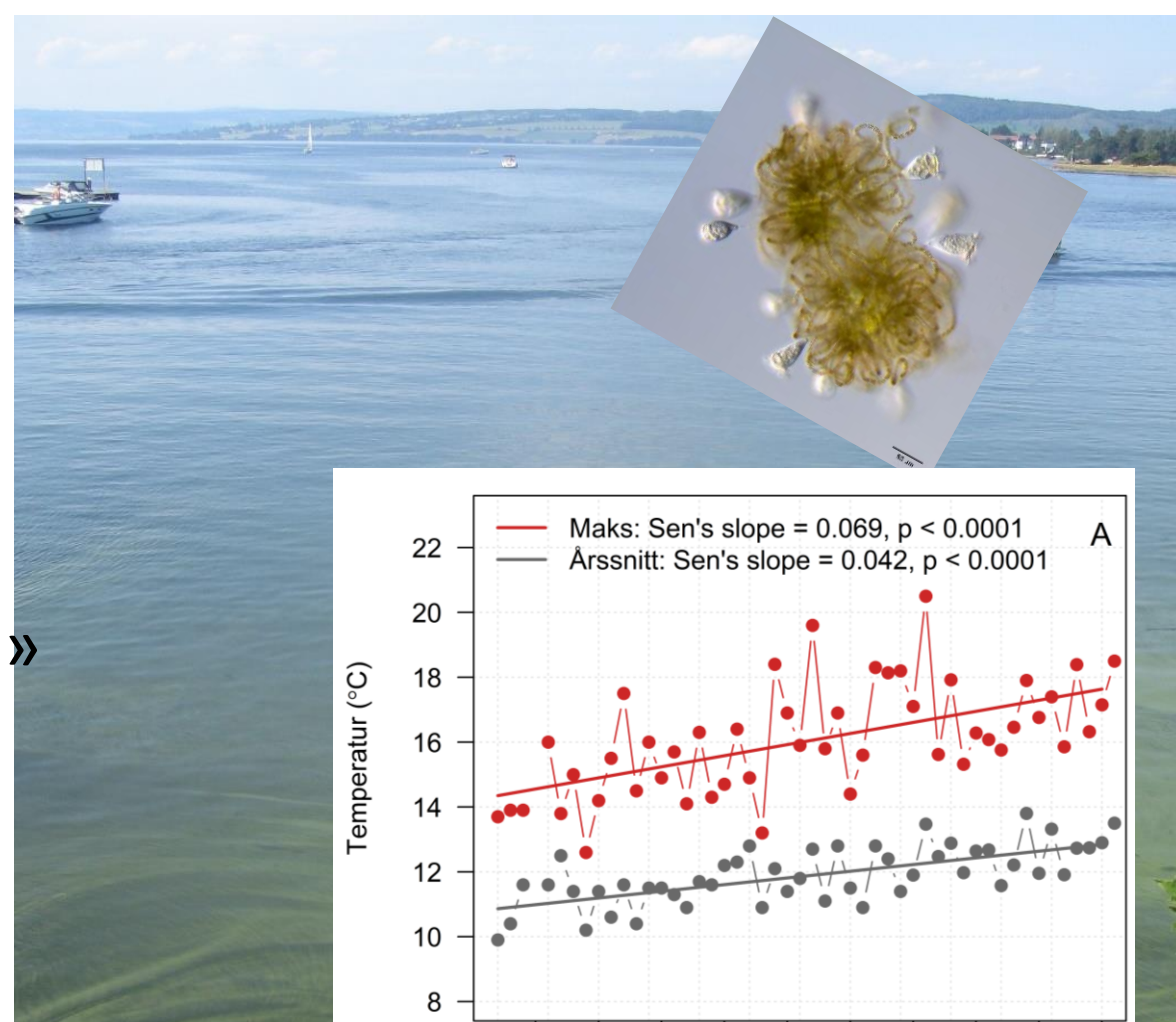
Line Fosservogt Journalist

Helena Heimer Rognstad Journalist

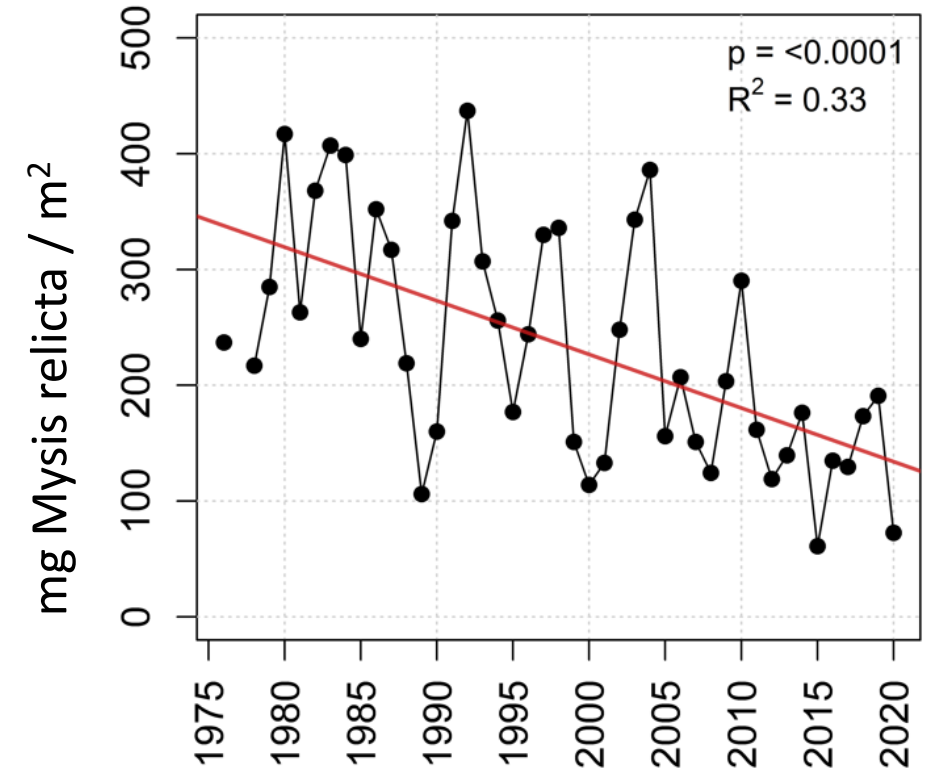
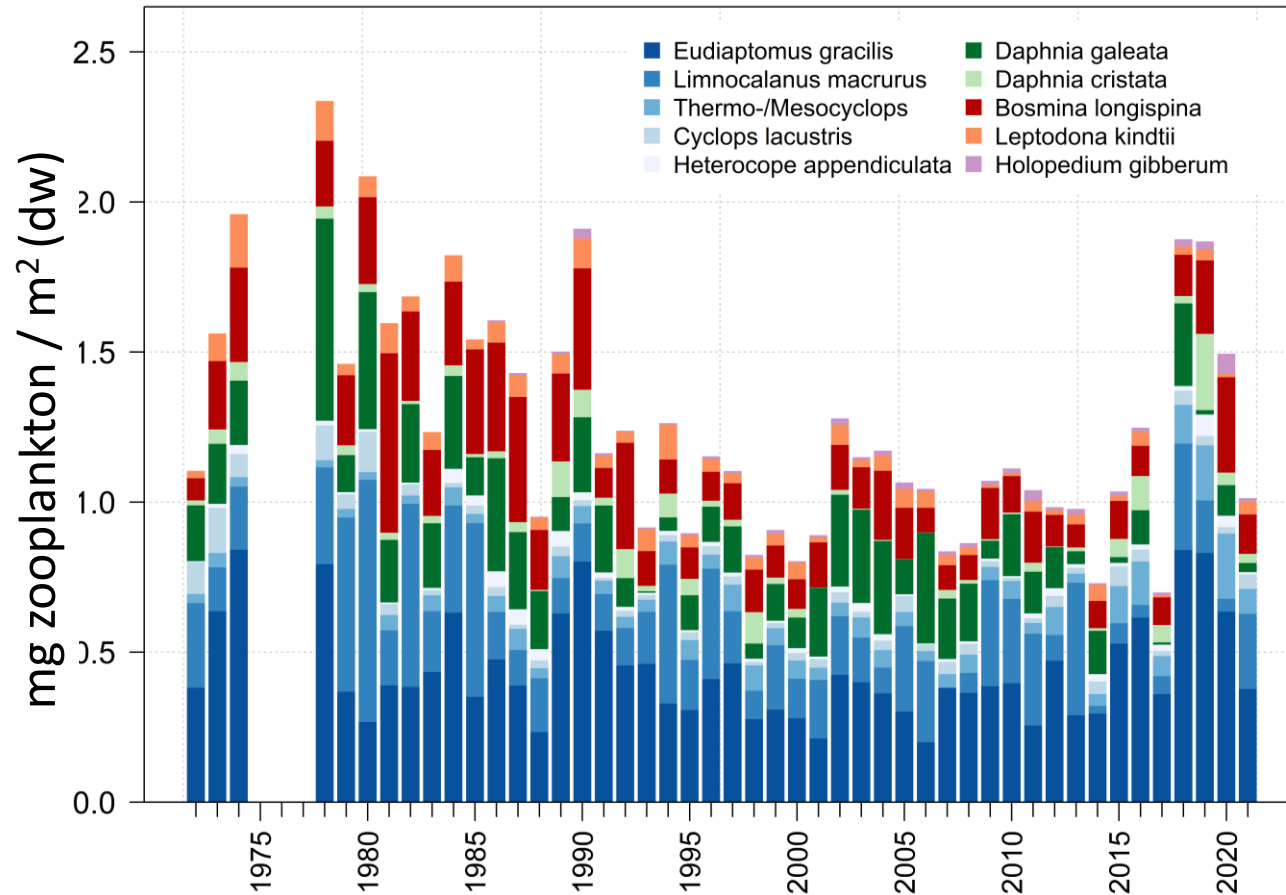
Hva skyldes algeoppblomstringene?

- Økt temperatur?
- Mer tilførsler av fosfor ifm. styrtregn?
- *D. lemmermannii*: evne til å «svømme» opp og ned i vannsøylen
- Også vanlig i næringsfattige innsjøer
- Økt forekomst av oppblomstringer sees også i andre store innsjøer
  - Tendens til oppblomstring i varme år

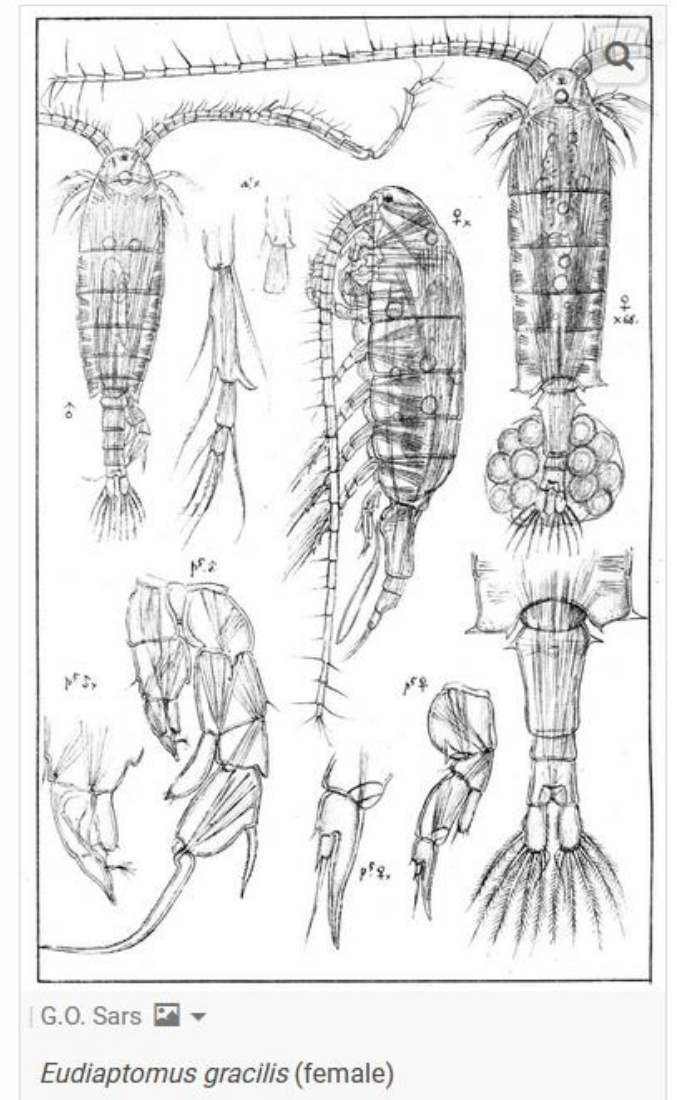
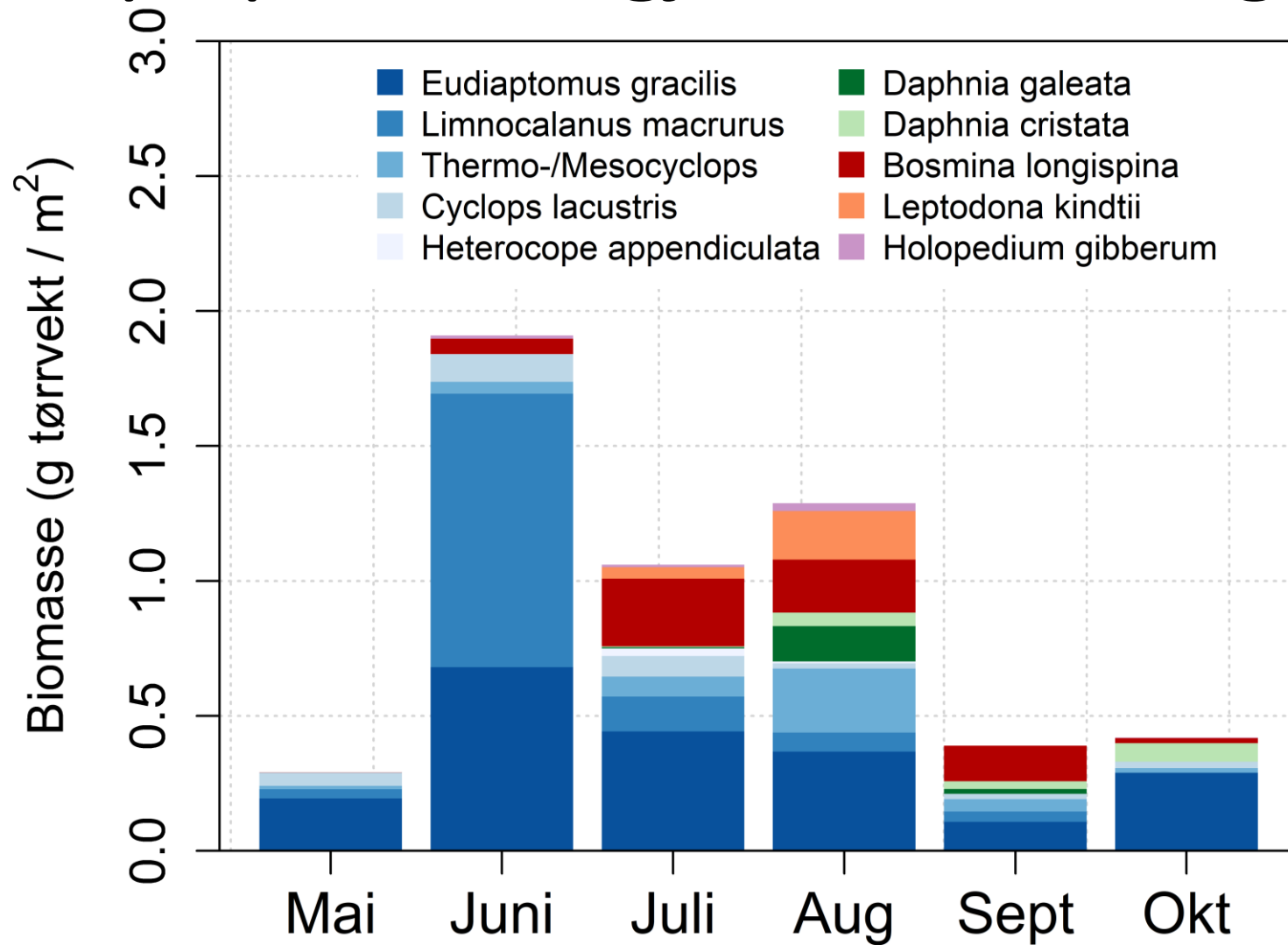

Krepsdyrplankton – reduksjon i takt med re-oligotrofieringen av innsjøen

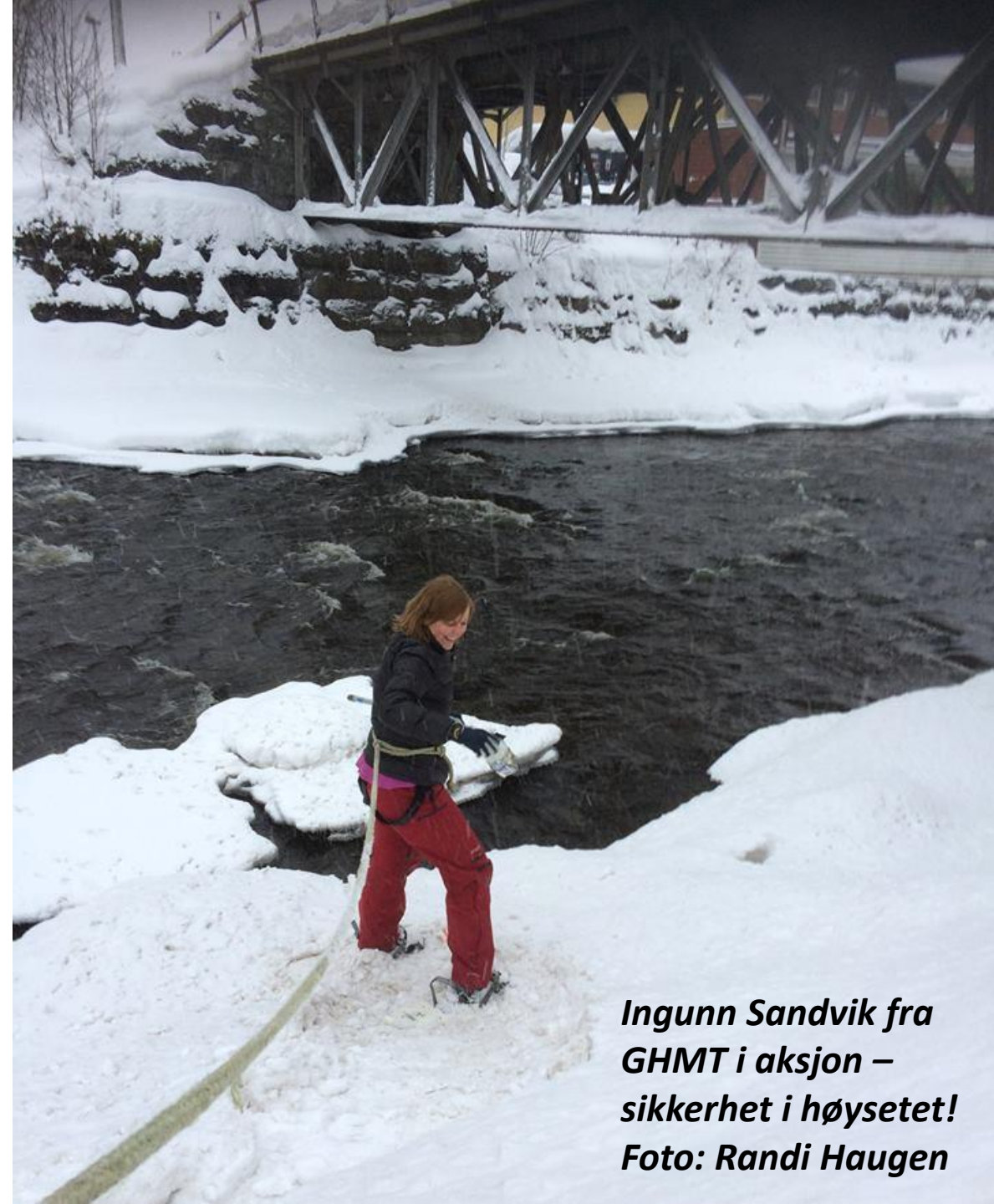
Coregonus albula & *Osmerus eperlanus*

Dyreplankton gjennom sesongen

Undersøkelser i elvene

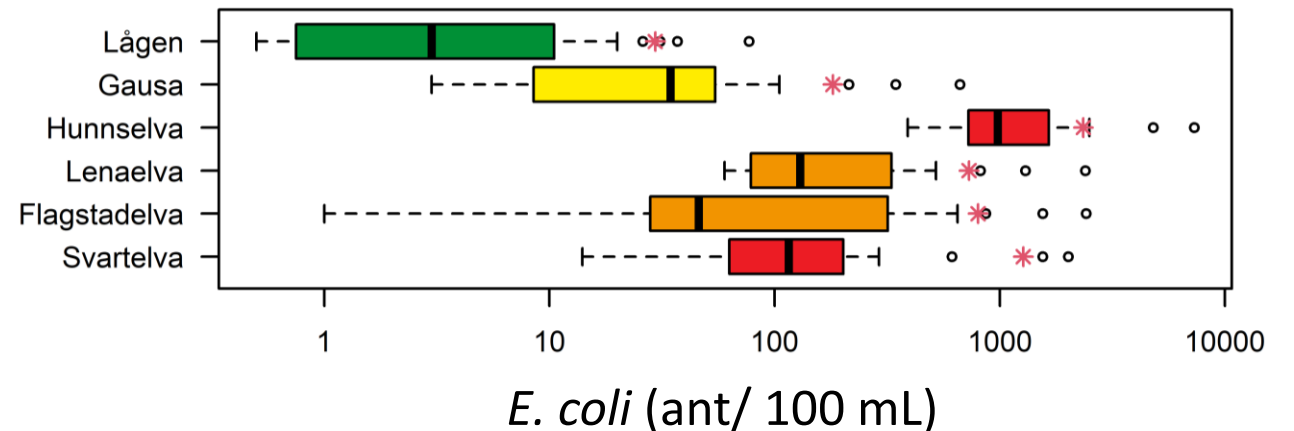
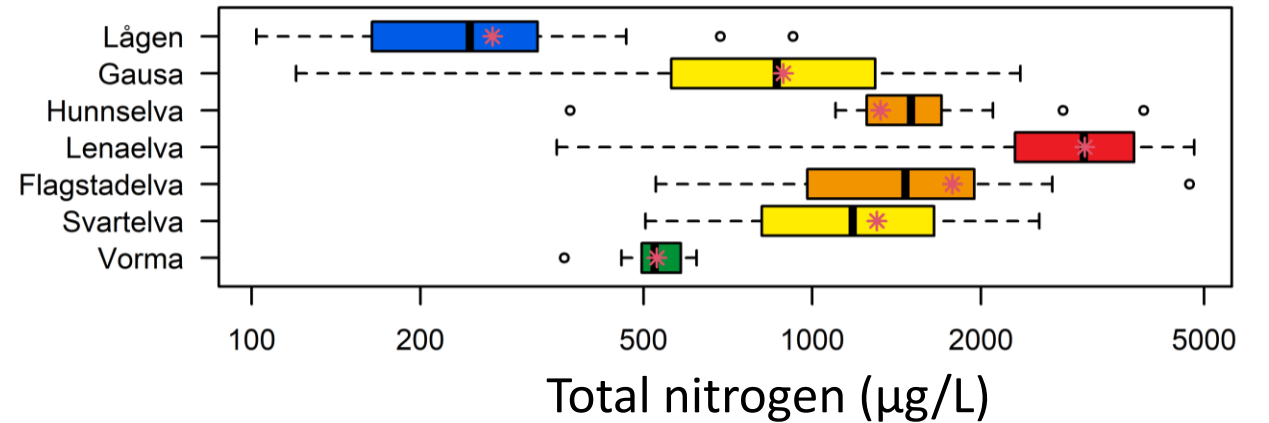
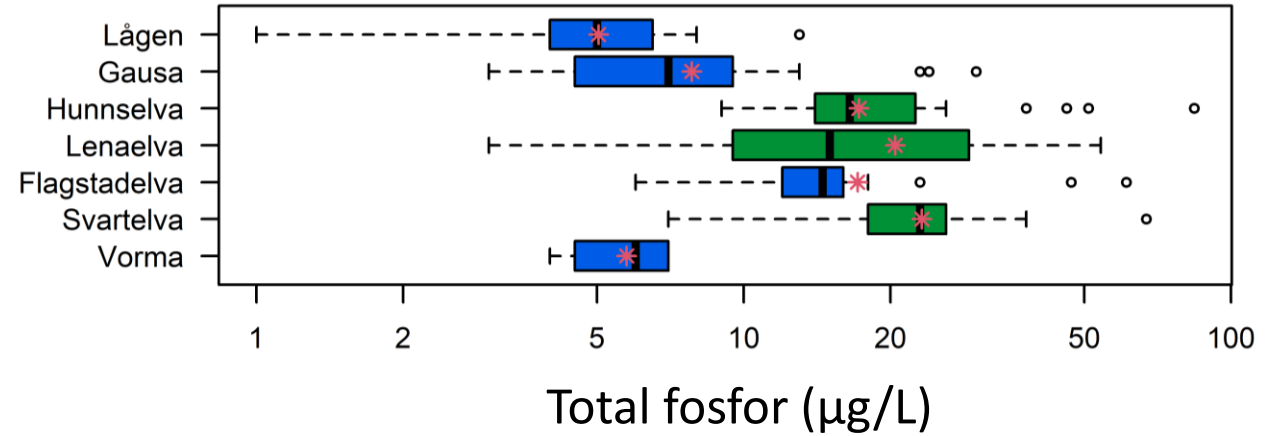
- 24 årlige vannprøver
  - Hunnselva
  - Lena
  - Svartelva
  - Flagstadelva
  - Lågen
  - Gausa
  - Vorma
- Analyseres for nitrogen og fosfor
- Miljøgifter i Hunnselva og Vikselva
- Vurdering av økologisk tilstand basert på **bunndyr** og **begroingsalger** i 4 elver pr. år

*Ingunn Sandvik fra
GHMT i aksjon –
sikkerhet i høysetet!
Foto: Randi Haugen*

Næringsalter og *E. coli*

- Fosfor i god eller svært god tilstand i alle elver
  - Høye konsentrasjoner i en del enkeltprøver
- Nitrogen i moderat-svært dårlig tilstand i de mindre elvene
- Høye *E. coli* nivåer, særlig i Hunnselva

Bunndyr og begroing

- Tre stasjoner i **Lågen, Hunnselva, Svartelva og Vikselva**
- ASPT-indeks for bunndyr
- PIT-indeksen for begroing
- HBI2-indeks for heterotrof begroing

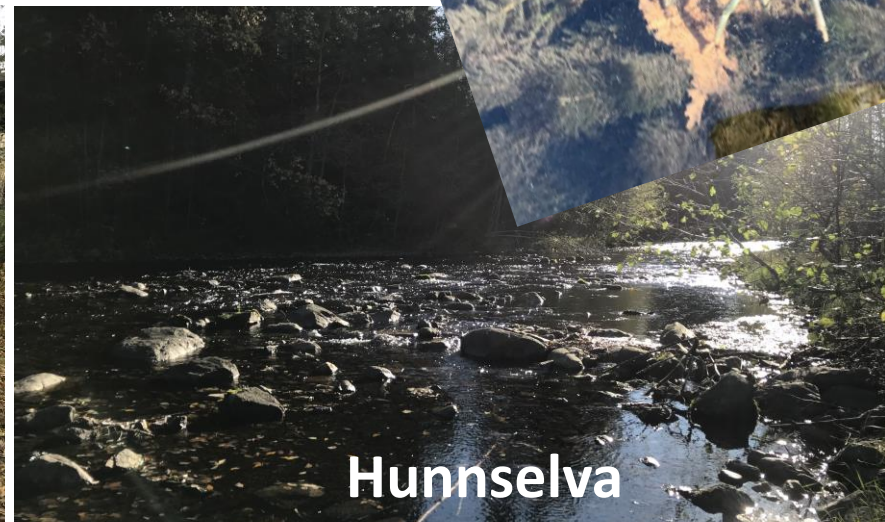

Lågen

Fotos: Eivind Ekholt
Andersen/NIVA

Svartelva

Hunnselva

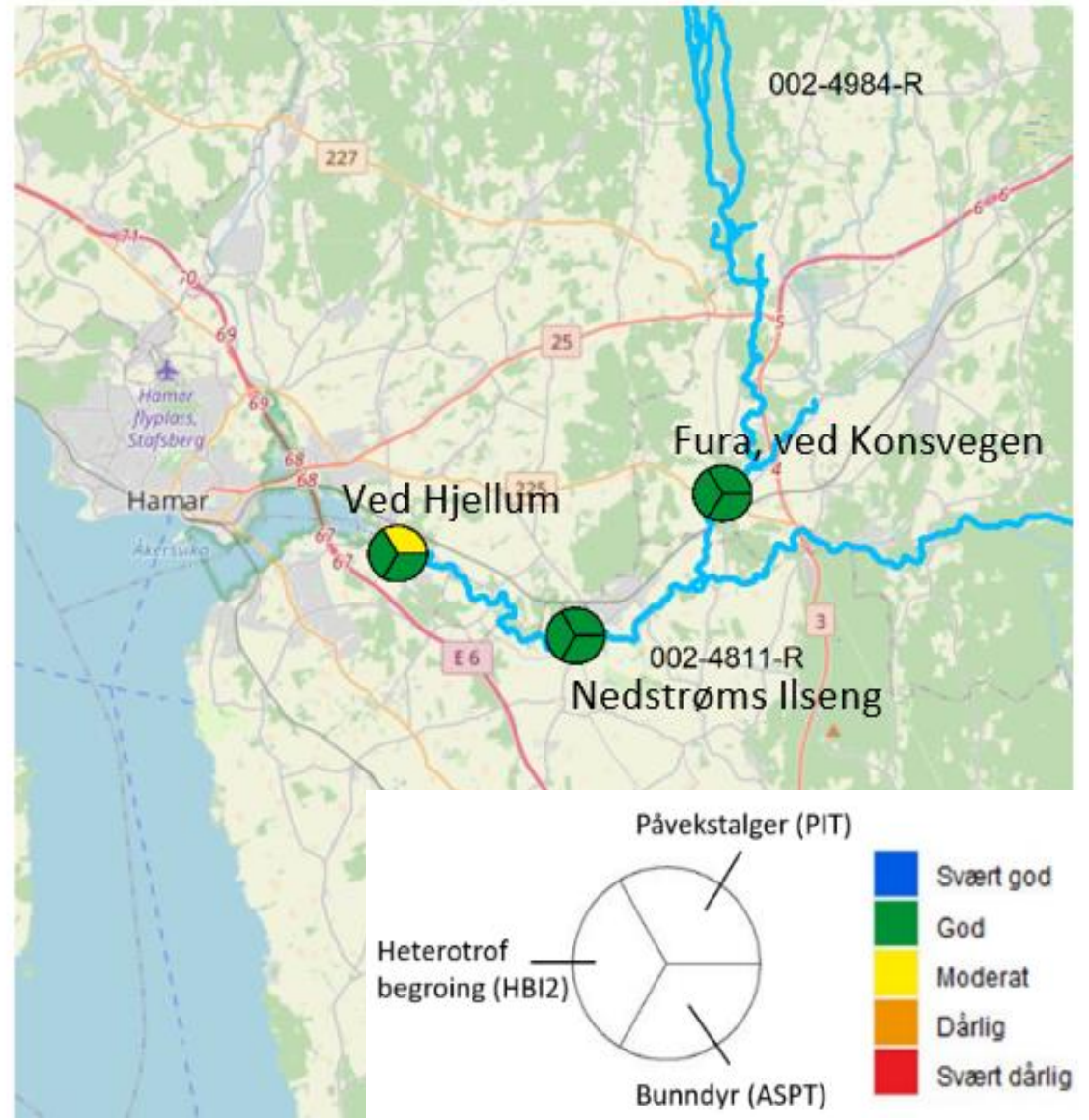
Vikselva

Lågen

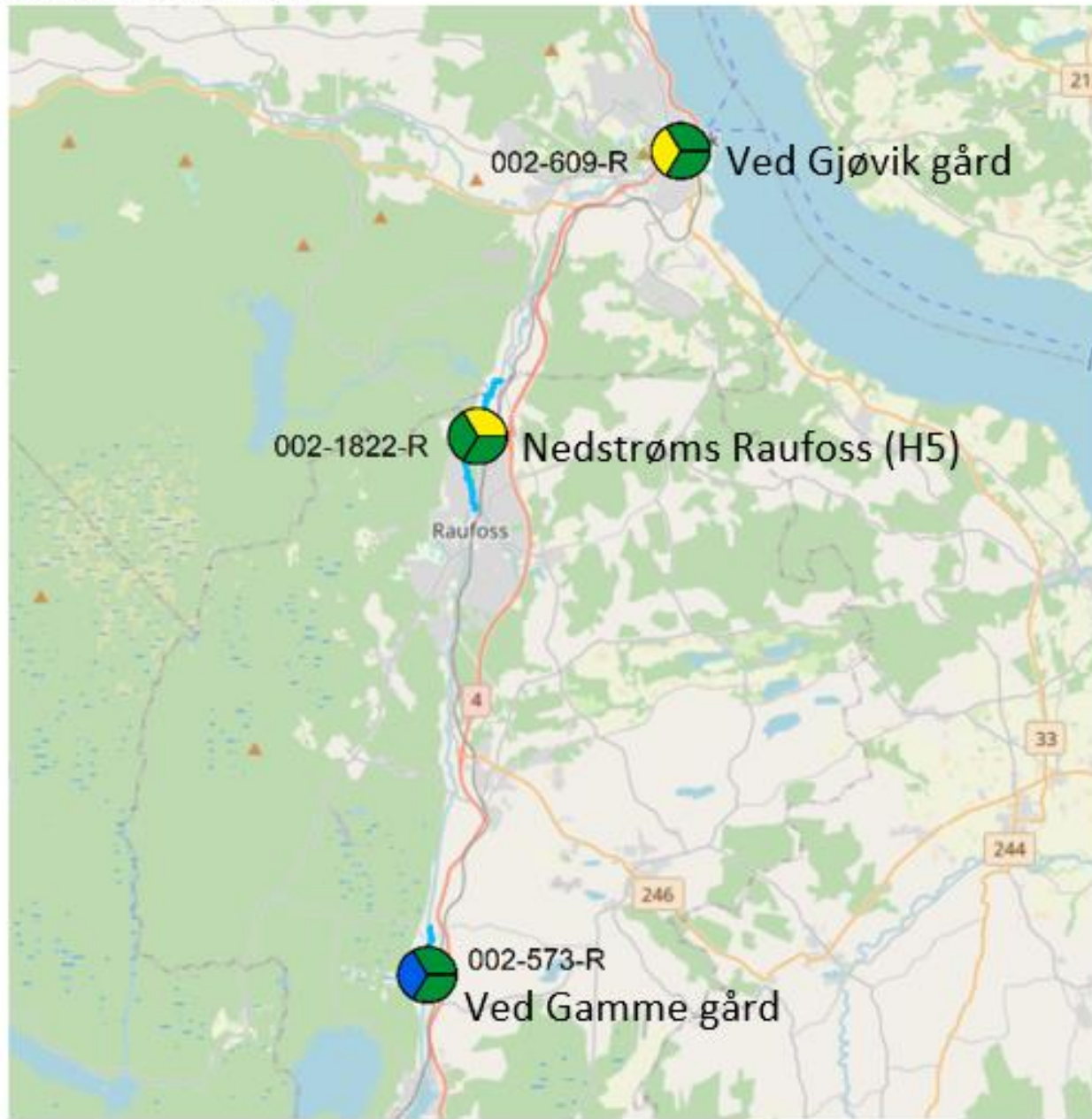

Svartelva

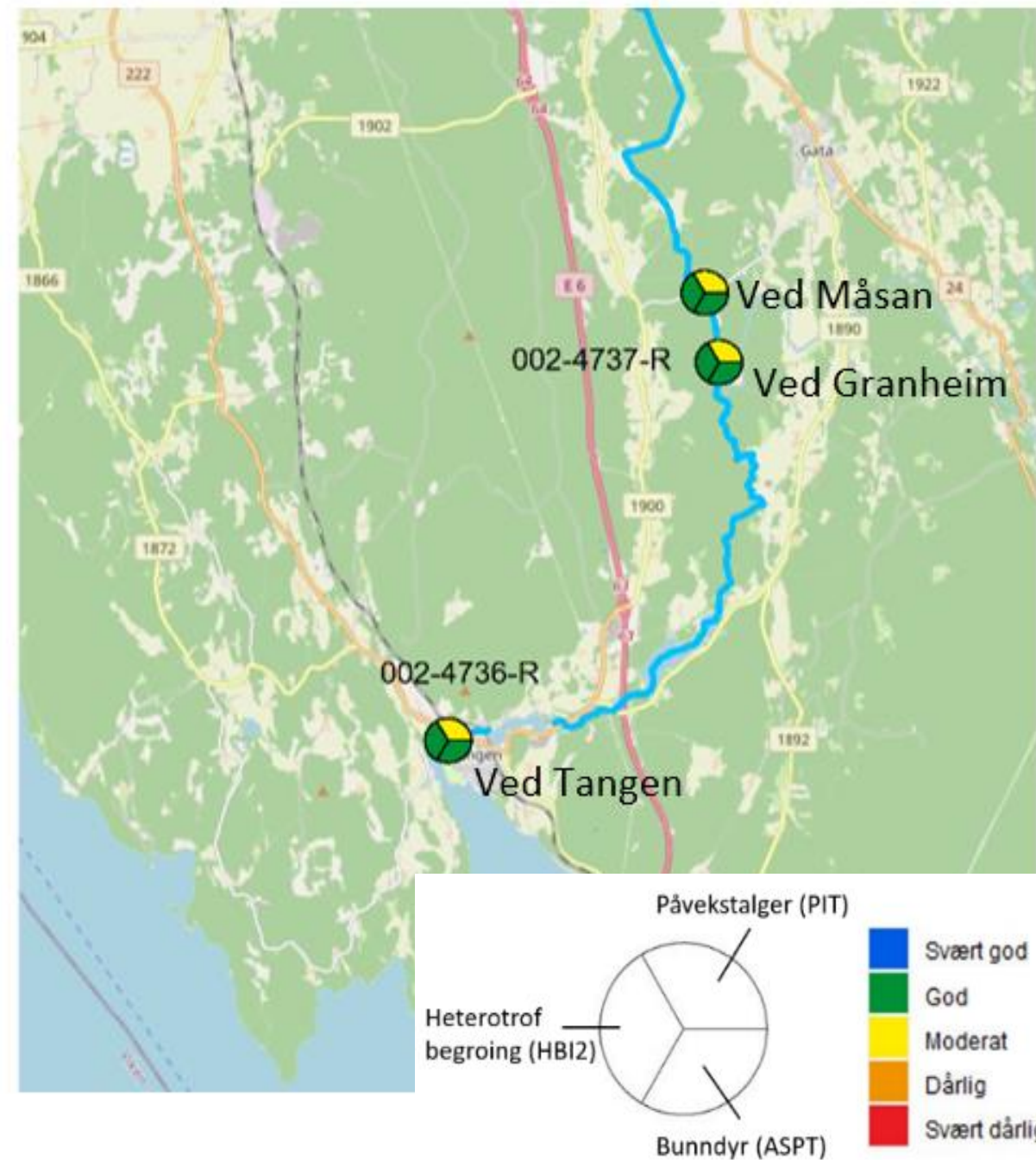

Hunnselva

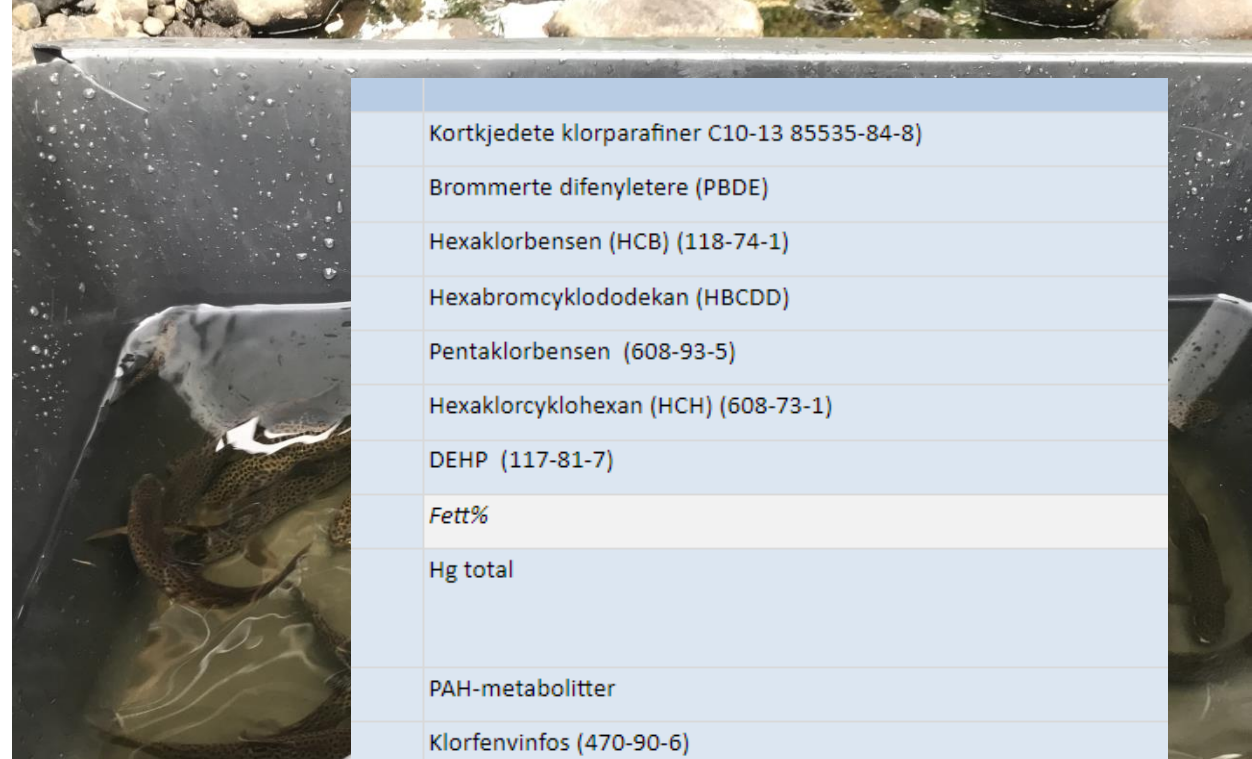
Vikselva

Miljøgifter i elvene

- **Organiske miljøgifter og kvikksølv** målt i ørret fra nedre del av Vikselva og Hunnselva
- Metaller (Cd, Ni, Pb og Zn) i vannprøver

Kortkjedete klorparafiner C10-13 85535-84-8)
Bromerte difenyletere (PBDE)
Hexaklorbensen (HCB) (118-74-1)
Hexabromcyklododekan (HBCDD)
Pentaklorbensen (608-93-5)
Hexaklorcyklohexan (HCH) (608-73-1)
DEHP (117-81-7)
Fett%
Hg total
PAH-metabolitter
Klorfenvinfos (470-90-6)

FOTOS: JAN-ERIK THILANDER/NIVA

Miljøgifter i elvene

- Metaller under grenseverdier i vann
- Kvikksølv (Hg) og polybromerte difenyletere (PBDE) overskred grenseverdier i begge elver
- **Hg** høyest i vixselva, **PBDE** høyest i Hunnselva
- Kvikksølv < EUs omsetningsgrense

Fotos: Jan-Erik Thrane/NIVA

Oppsummering

- Samlet sett **god tilstand** på alle stasjoner i Mjøsa i 2021
  - Lave fosforkonsentrasjoner (god tilstand)
  - Høyt siktedyp (svært god til god tilstand)
  - Litt høyere **algebiomasse** enn ønskelig (moderat tilstand) ved Skreia og Furnesfjorden.
  - **Planteplankton** samlet sett i god økologisk tilstand ved alle stasjoner
- Oppblomstring av **cyanobakterier** i juli 2021 etter varmeperiode.
- **God tilstand for fosfor i elvene**, men høye nitrogen- og *E. coli*- nivåer!
- Moderat tilstand i nedre del av Svartelva og Hunnselva, med noe forhøyet P-belastning. God tilstand i øvre deler.
- Moderat tilstand mht. eutrofiering i Vikselva.
- De «allestedsnærværende» stoffene kvikksølv og PBDE overskred grenseverdier i ørret.

Takk for oppmerksomheten!
Spørsmål?

